

ARENNIOS 7

Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt

Juny de 2017. 2a Època

En aquest número:

Editorial

Col·laboració dels Arxivers Sense Fronteres amb l'Arxiu de la República Àrab Sahraui Democràtica (RASD).....Imma Moratalla

Sant Martí d'Arenys de Munt. 1808-1814 (IV). Els sometents a la Guerra del Francès, mite o realitat. El cas de Sant Martí d'Arenys.....Gustau Adzerias

Gosconensis.....Gustau Adzerias

Tres imprescindibles: F. Soldevila, J. Vicens Vives i P. Vilar.....Agustí Barrera

Arenys de Munt 1786. El plet de Francesc Sans i Sala contra Josep Regàs i altres (Primera part).....Francesc Forn

Mestres (4). De la República en guerra al feixisme, 1936-1945.....Francesc Forn

Converses amb el meu gat.....Agustí Barrera

Ramon Paituví i Rovira..... Elies Surroca
Paper moneda 1937
Imatges d'abans

Foto portada: Viola d'Or i Argent, guardó aconseguit per Domènec Perramon als Jocs Florals de Buenos Aires. 1941.

Equip de redacció

Gustau Adzerias
Gaspar Casals
Maria Castillo
Mercè Colomer
Roser Colomer
Francesc Forn
Eva Màrtir
Imma Moratalla
Elies Surroca
Montse Viader

Impressió: Printcolor. Santa Perpètua de Mogoda
Dipòsit legal: B-24.270-1986
ISSN: 1132-6999

Amb la col·laboració de l'Il·lm Ajuntament d'Arenys de Munt

L'Equip de Redacció de l'Arennins no es fa necessàriament solidari amb els articles signats, els quals expressen únicament l'opinió dels seus autors.

El necessari arrelament

L'escriptora Simone Weil, una intel·lectual que hagué d'afrontar la barbàrie del nazisme i del feixisme, va fer als anys 40 del segle XX, unes propostes ètiques, cíviques i pedagògiques, basades en la noció d'*arrelament*. El seu arrelament es basava en el coneixement de les arrels culturals de cada poble i un ferm compromís ètic amb els valors democràtics. Segons Weil aquella era una condició necessària perquè no s'esdevingués, altre cop, l'infern que Europa havia patit amb la Segona Guerra Mundial.

La noció d'*arrelament*, tan necessària avui al nostre país, es contraposa a la situació actual de la nostra gent que podem qualificar de *desarrelament*. Podem identificar algunes de les causes d'aquest desarrelament:

Desarrelament per imposició de la ideologia franquista. El franquisme perseguí, entre molts altres objectius, un de molt clar com era el desarrelament de l'alumnat, de la seva terra i de la cultura catalana. L'espai buit creat amb el desarrelament, s'intentà omplir amb valors franquistes d'abans i d'ara: submissió a l'autoritat, espanyolisme i catolicisme.

Desarrelament en els mitjans de comunicació. Els mitjans de comunicació més poderosos, sobretot la televisió, estan difonent models culturals forans, bàsicament nord-americans que, presentant-se com a universals, intenten substituir els autòctons.

Desarrelament a les famílies. Al llarg dels segles la família havia actuat com a conservadora d'un bagatge cultural històric, de tradicions i valors de respecte que eren traspassats a les generacions més joves. Al llarg del franquisme, però, i sobretot amb el pas d'una societat tradicional a una d'industrial, les famílies abandonaren el seu rol de transmissió cultural i el deixaren en mans de l'escola. I l'escola, en aquest sentit, deseducava.

Als alumnes, a la gent, els cal una immersió cultural que enforteixi les seves arrels culturals. Aquesta immersió cultural ha de partir del medi més proper: l'estudi del seu poble, aquest immens laboratori on tothom pot aprendre i assimilar la història i la geografia, la cultura, la societat i les normes ètiques i cíviques. En aquest necessari arrelament, en el qual hem fet importants progressos, el Museu i l'Arxiu hi tenen un paper cabdal. Cal no oblidar-ho.

COL·LABORACIÓ D'ARXIVERS SENSE FRONTERES AMB L'ARXIU DE LA REPÚBLICA ÀRAB SAHRAUI DEMOCRÀTICA (RASD)

La República Àrab Sahrauí Democràtica (RASD) és un estat amb reconeixement limitat format per l'antiga província espanyola del Sàhara espanyol que va ser ocupada il·legalment en 1976 per Marroc i Mauritània i després totalment annexionada per Marroc l'any 1979, amb excepció de la franja que controla el Front Polisari, donat que Mauritània es va retirar de la zona que ocupava.

Històricament era un territori del desert del Sàhara que després de la Guerra d'Àfrica l'any 1860 va donar a Espanya el reconeixement d'una extensió de desert adjacent a la seva zona costera de Rio de Oro, en 1920 la colònia es va constituir com Protectorado del Rio de Oro, en 1934 junt amb Ifni va constituir l'Àfrica Occidental Espanyola i en 1957 com a província. La seva independència va ser plantejada per l'ONU a Espanya l'any 1967, però l'enfrontament entre Marroc, Mauritània i Espanya pel territori va suposar un important obstacle, l'any 1970 l'ONU aprova la celebració d'un referèndum d'autodeterminació que Espanya no accedeix a efectuar fins l'any 1974, mogut per la pressió al territori ja que l'any anterior s'havia fundat el Front Polisari que lluitava per la independència de la colònia, el Govern espanyol va anunciar que l'esmentat referèndum tindria lloc l'any 1975.

La dictadura franquista va posar en marxa la preparació del referèndum però els atacs diplomàtics ma-

nombre de població nòmada del territori. Marroc s'oposava frontalment a la consulta i en novembre de 1975 una suposada marxa pacífica de milers de marroquins cap el Sàhara, planificada per Hasan II, que va rebre el nom de "marxa verda" va iniciar una guerra amb els pobladors autòctons, Espanya davant la inestabilitat va signar els Acords de Madrid mitjançant els quals s'establí una Administració Tripartita Temporal en el Sàhara formada per Marroc, Mauritània i Espanya que preveia que fins febrer de 1976 es celebrés un referèndum d'autodeterminació del poble sahrauí per decidir el seu futur.

Davant la inestabilitat al territori Espanya es va retirar el 26 de febrer de 1976 i la República Àrab Sahrauí Democràtica es va proclamar el dia 27, la guerra va enfrontar als sahrauis del Front Polisari recolzats per Algèria contra Marroc i Mauritània, en 1979 Mauritània va renunciar a la part del territori que reclamava, que va ser annexionada unilateralment per Marroc, i va reconèixer al Front Polisari.

Des de llavors el Sàhara Occidental es un territori administrat "de facto" per Marroc si bé el Front Polisari en controla un 35%, des d'aquell moment el Front és una organització político-militar centrada en la lluita pel dret d'autodeterminació del poble sahrauí i treballa activament perquè la comunitat internacional reconegui la RASD, molts països l'han reconeguda però la principal dificultat és el Marroc amb interessos comercials en molts països del món, com és el cas de l'antic colonitzador del Sàhara Occidental, Espanya.

Els camps de refugiats de la província del Tinduf es troben al sudoest d'Algèria, estan habitats per refugiats sahrauis i tenen els noms de les ciutats de Sàhara Occidental: El Aaiún, Auserd, Smara i Dajla, cada campament és una "wilaya" que s'estructura en nuclis menors de població anomenades "dahiras", la seva població és de desenes de milers d'habitants i alguns dels seus habitants porten més de 30 anys al lloc, molts joves són refugiats de tercera generació que no han estat mai a la seva pàtria.

La RASD i el Front Polisari tenen les seves bases en aquest campament, també es troben les dependències de l'ACNUR i d'algunes ONG. La seva

Cooperant impartint formació arxivística
al camp de refugiats del Tinduf

roquins i la guerrilla del Polisari complicà el procés, afegit a la dificultat de realitzar un cens pel el gran

capital és Rabouni, on es troben els serveis de protocol, de presidència, els ministeris i les administracions dels serveis públics de la RASD.

Un cop centrats una mica en la situació d'aquest poble podem entendre que Arxivers sense Fron-

Personal de l'Arxiu de la RASD

teres respongués ràpidament a la demanda que li va fer l'any 2006 el director de l'Arxiu Nacional de la RASD, per la qual cosa es van traslladar a aquest camp de refugiats dos cooperants per poder analitzar la situació dels arxius i la documentació i poder establir, a partir de les dades recollides, un projecte de col·laboració. Van constatar que custodien la documentació des de la creació de la RASD l'any 1976 fins a l'actualitat; també custodien documentació de la formació del Front Polisari i de la guerra del Marroc i Mauritània finalitzada a principis dels 90.

En un principi aquesta col·laboració es va centrar en planificar un curs d'arxivística bàsica adreçat a les persones que atendien la documentació de la RASD i el van realitzar quatre cooperants que es van traslladar al camp de refugiats, aquesta activitat formativa va suposar l'inici d'aquest projecte de tractament arxivístic de la documentació històrica de l'Arxiu Nacional Sahrauí i eix vertebrador del sistema de gestió documental dels organismes de la RASD. Aquesta formació l'any 2008 va consistir en una estada de l'arxiver sahrauí, Salec Moh Iahadhi Lefdeid, en diversos arxius espanyols i catalans. Aquesta fórmula va continuar l'any 2009 assistint aquesta vegada novament el tècnic d'arxiu i el director de l'Arxiu Nacional, el que va permetre la signatura del conveni de col·laboració que formalitza que AsF doni suport tècnic i assistència a l'Arxiu Nacional de la RASD.

La signatura d'aquest conveni va permetre que es fes realitat una vella demanda: proporcionar un incentiu econòmic mensual a l'equip de 10 persones que tenen cura de la documentació generada des de la presidència, pels diversos ministeris i per les diverses wilayes, també va permetre que es poguessin adquirir materials i es van escollir dues persones que serien les que farien la formació pràctica en un arxiu d'Espanya durant l'any 2011.

Durant l'any 2012 es van incrementar les transferències des de les sis wilayes a l'Arxiu utilitzant encara el 4x4 cedit fa anys per l'Ajuntament de Torredembarra, per intentar pal·liar que l'absència d'estructures d'arxiu en aquest nivell de la dèbil administració malmeti els fons generats per les wilayes, s'ha de dir que la formació rebuda durant aquests anys ha estat clau en aquesta nova etapa tot i que les retallades han obligat a reduir el volum ja migrat d'incentius.

Els anys següents AsF ha continuat cooperant amb suport remot i amb la tramesa d'incentius econòmics de tal manera que el personal de l'arxiu ha realitzat treballs arxivístics de classificació, organització i catalogació de la documentació que reben i s'han millorat les instal·lacions del dipòsit reparant la coberta i formant un fals sostre que dificulti l'entrada de sorra.

Prestatgeries de l'Arxiu de la RASD

Paral·lelament a tota aquesta col·laboració des d'AsF es fan periòdicament molts actes de difusió per tot el territori, sobretot aprofitant que l'any passat es commemoraven els deu anys de col·laboració amb l'Arxiu de la RASD, per tal de donar a conèixer la realitat d'un arxiu que conserva la identitat i els drets de tot un poble obligat a emprendre un dolorós èxode i una ocupació marroquina que ja dura més de quaranta anys.

Imma Moratalla i Valls

Sant Martí d'Arenys 1808-1814

(IV)

ELS SOMETENTS A LA GUERRA DEL FRANCÈS, MITE O REALITAT?

El cas de sant Martí d'Arenys de Munt

Quan busquem als manuals d'història la guerra de 1808-1814 o guerra del Francès, hi acostumem a trobar frases com: «*Lesclat popular contra l'ocupació francesa inicia...*», o «*La resistència va ser de caràcter popular, a partir de guerrilles, i parcialment dirigida per la Junta Superior de Catalunya...*». Donen o volen donar a entendre que fou una lluita del poble català, que amb les armes a la mà, resistí la presència de l'exèrcit napoleònic en el Principat.

Una pregunta sorgeix quan volem aproximar-nos a la veritat històrica: La resistència armada dels catalans a la presència de les tropes imperials, fou una realitat o un mite èpic? Sospitem que un mite, difós expressament per demostrar la voluntat de Catalunya de formar part de la naixent nació espanyola, tal com ja deixà escrit l'any 1859 un periodista català, Joan Cortada, a El Telegrafo «*que esta Guerra habia elevado a España a la categoria de Nación y sirvió para romper la muralla que separaba a los catalanes del resto de los espanyoles desde la Guerra de Sucesión*».

Per intentar esbrinar la realitat, recordem que el 20 de juny de 1808 la Suprema Junta de Gobierno del Principado de Cataluña (1), reunida a Lleida, va disposar la formació d'un exèrcit actiu de 40.000 miquelets, cridant a incorporar-se, com a voluntaris, a tots el homes de 16 a 40 anys, sense excepció de condició i preferint els solters als casats i els vidus sense fills. Tota la resta d'homes del Principat, com a sometent, formarien un altre exèrcit, el de reserva. D'aquesta manera les autoritats revolucionàries volien controlar el poble en armes, a qui temien més que al propi exèrcit imperial. Si descartem els catalans que s'incorporaren a l'exèrcit regular espanyol per mitjà de les quintes, els voluntaris que, com a miquelets, formaren primer els terços, i més tard les Legions Catalanes i finalment els supervivents, que formaren el regiment d'infanteria lleugera Cazadores de Catalunya d'en Monsó, només ens queden els sometents per dur a terme la resistència popular.

Podem constatar que una vegada apagada la flama insurreccional, afavorida inicialment pels èxits del Bruc i de Girona, el fervor del catalans en agafar les armes, anà disminuint en el temps. Si en les unitats regulars i

en els miquelets, la deserció augmentava, creant greus problemes de contingents —només cal veure el gran nombre d'èdictes, bans, disposicions... proclamades per les autoritats insurrectes per castigar la deserció, que passava pel perdó si la reincorporació era immediata, però que en cas contrari es penava amb la vida o la confiscació dels béns, arribant a l'extrem, que el pare o un germà havia de substituir al desertor—, en el sometent, aquest fenomen es transformà en la no presentació a la crida. La por a caure presoner deuria pesar molt en l'ànim dels catalans per anar a la lluita, perquè no eren considerats combatents pels imperials, sinó *brigants*, bandolers i eren penjats al moment si queien presoners. Deixant a part les possibles represàlies sobre els seus llocs d'origen, perquè els sometents generalment actuaven per la seva comarca.

Aquest problema l'intentaven solucionar les autoritats corregimentals amb mesures punitives, sobretot a les zones amb més presència de tropes imperials, que coincidien precisament, amb les principals vies de comunicació del Principat. Un exemple ens el dona l'edicta promulgat el 31 de gener de 1810 per la Junta de Gobierno de Observación y Defensa del Corregimiento de Gerona (2), des de la seva seu d'Arenys de Munt. Interessant resulta la seva justificació, que diu textualment: «*Por quanto el Servicio de Sometenes, por falta de cumplimiento á las órdenes de la Junta, se hace con el mas escandaloso desorden, de que se origina, que el caudal destinado para este objeto, se gasta sin ningun provecho, pues que jamás se puede contar con una fuerza efectiva positiva, por separarse la mayor parte despues de haber recibido el socorro, y así es que quando se necesitan se hallan ausentes, y el Enemigo impunemente hace sus correrias, por no hallar quien se lo oponga; y no pudiendose mirar con indiferencia, la falta de obediencia, en un tan interesante Servicio: Ha acordado la Junta de capitulos siguientes*». Encara que resulta molt interessant la seva lectura completa, només ens fixarem en alguns punts: quan mana que cada ajuntament confeccioni una llista amb tots els homes de 16 a 40 anys i faciliti un còpia a la pròpia Junta i una altra al comandant del sometent. Els ajuntaments feien la crida a sometent i, una vegada reunit el contingent, l'enviava al punt de reunió.

Un altre punt fixa el càstig per no presentar-se a la crida de sometent i diu textualment: «*Si de los elegidos hubiese alguno, que se resistiese á hacer el Servicio, dará inmediatamente el Bayle parte á la Junta, y el tal inobediente será conducido al Quartel General, y condenado a servir ocho años en uno de los Regimientos de Linea, si fuese soltero, y siendo casado, ó si por algun defecto personal no fuese util para servir en el Ejército, se la aplicará la pena que fuere del agrado del Excelentísimo Señor Capitan General en Gefé*».

Un cas concret, que no deuria ser una excepció, el trobem a les actes (3) aixecades per l'ajuntament de Sant Martí d'Arenys de Munt precisament del corregiment de Girona, en aquell temps, seu de la Junta Corregimental. Fitxem-nos en els dies i hores de les reunions del consistori, presidit pel batlle Josep Artigues (4). El dia 2 de juny de 1810, en plena vigència de les disposicions de l'edicta anterior, a les 10 de la nit, reunit tot el consistori deixen constància que han rebut una ordre superior per reunir tota la gent armada del poble i sortir a sometent cap a Argentona i que el batlle i tots els regidors «*[...] pasasen como efectivamte pasaron*

por toda la Villa à dar aviso qe en el dia tres bajo pena de sus bidas que à las siete horas de mañana compareciesen à la plaza para marchar a sumatent [...]». El dia 3 tornà a reunir-se per deixar en acta,

«*[...] a causa de no aber comparecido la Gente en la plaza à resuelto el hacer un pregon como se ha hecho por toda la Villa que a la una de la tarde comparecieran todos los hombres de la edad de diez y seis años a quarenta en la plaza de esta Villa para marchar a sumatent bajo la pena de sus bidas [...]*». El mateix dia 3, a les 7 de la tarda, tornà a reunir-se tot el consistori, i deixà constància que: «*[...] que se presentasen todas las armas de este pueblo y gente apta para ellas incurriendo à la pena en confiscacion de sus bienes y ser tratado como traydor a la patria que*

si a las seis de la tarde no se presentavan la gente [...]» I com que tampoc no havia donat resultat, continuà amb una altra convocatòria: «*[...] a resuelto que pasase como pasaron por toda la Villa bajo pena de sus bidas que à las dos de la mañana marchasen con el Comisionado à sumatent y en el punto señalado que jya se daria abiso tocan la campana de sumatent como se ha practicado [...]*». Tots els esforços duts a terme, tant pel batlle com pels regidors, no donaren resultats. El dia 4 a les 8 del vespre tornen a reunir-se perquè havien rebut un ofici de la Junta Corregimental que amenaçava: «*[...] se sirvirian pasar en Argentona arrestados dos individuos de ese Ajuntamto [...]*», si «*[...] à las siete de la mañana no comparezian quarenta hombres armados con fusiles o escopetas [...]*» I deixen constància al llibre d'actes: «*[...] para cumplir pronto à dicha orden han resuelto que todos los concejales en union del Sor. Bayle pasasen como efectivamte pasaron por todos los quarenta hombres que se alistaron à darlos aviso bajo las penas de sus bidas que a las cinco horas de la mañana del dia siguiente compareciesen en la plaza para marchar à sometent*

en el punto destinado [...]. No coneixem com acabà aquell episodi, però queda clar que era difícil reunir el sometent i que les autoritats locals

deixaren per escrit, en forma d'acta autenticada pel fidel de fechos, les gestions dutes a terme per complir les ordres rebudes i intentar no ser castigats.

Podríem pensar que aquest fet era un cas aïllat, però creiem que era un cas generalitzat, perquè obligà la Junta Superior a presentar una reorganització del sometent com a exèrcit de reserva, amb el títol de EL SISTEMA DE UNIDAD y de simplificacion (5), que fou aprovat al Congrés Provincial de Tarragona el 19 d'abril de 1811 i publicat per la pròpia impremta de la Junta Superior de Catalun-

Moneda de 5 pessetes (duro) batuda a Barcelona (1808-1814).
Formà part del sistema monetari implantat per Napoleó

ya de la ciutat de Berga (6) junt amb dos annexos: un dedicat a les exaccions al servei, de 17 d'agost de 1811, i un de lleis penals, d'1 d'octubre de 1811. Veiem que el document bàsic tracta d'uns alistamientos generales, de tots els homes solters i casats sense fills de 18 a 45 anys, de tots els pobles dels corregiments del Principat, obligats a formar el cos de reserva. Cada corregiment, amb 500 homes aproximadament, formava una divisió de reserva (7) i segons el nombre d'efectius numerava les seves divisions amb els números 1^a, 2^a, 3^a... del corregiment corresponent. Cada corregiment indicava un punt de reunió per a cada divisió i cada dia festiu servia per fer instrucció militar. Per aquest article resulta interessant el segon annex, que porta per títol: *Leyes penales para los cuerpos de reserva quando estén de servicio militar, aprobado a Berga el dia 1 d'octubre de 1811, que incideix en les obligacions de tots els mobilitzats a «cumplir con la obligacion contrada á la Religion, al Rey y á la Patria» i detalla les lleis que regiran al «soldado de la Patria».* D'una manera resumida diu:

- No presentar-se en els punts de reunió per fer instrucció comportava la imposició d'una multa: la primera vegada seria d'una pesseta (8) per la tropa i de cinc pessetes pels oficials. Doblant-se progressivament a les següents vegades.
- Abandonar el servei comportava, la primera vegada, una pena de tres mesos de treballs forçats en una fortificació. La segona comportava ser enviat a Mallorca per ser incorporat a una unitat regular a Cadis, Extremadura o a Astúries.
- En cas de desertió anant cap a una acció bèl·lica o en el transcurs de la mateixa s'aplicaven les ordenances de l'exèrcit, o sigui la pena de vida.
- Exigir a l'allotjament assignat més coses que llit, llum, aigua, vinagre i un lloc al foc, en cas de blasfèmies, robar objectes religiosos..., es castigava amb penes proporcionals als fets.
- En cas de tolerar la fugida d'algun pres, abandonar el lloc de sentinella o adormir-se fent-ne, s'aplicava l'ordenança militar.
- També eren aplicables les ordenances militars en els desordres de les marxes, els incendis, la violència amb les dones... Només fa una excepció: quan el saqueig segueixi una ordre superior «*por razones de estado*», això sí «*nunca olvidar el respeto debido á todo lo que tenga mira á la religion Santa Catholica, Apostolica Romana*». I acaba dient: «*En el principio de la instruccion deberán estas leyes penales leerse precisamente los quatro primeros dias festivos, y luego á lo menos una vez cada primer dia festivo de cada mes*».

Un altre tema seria la seva eficàcia en la lluita armada. D'una manera general fa tota la impressió que no eren ben vistos per la població i existeixen documents, sobretot en forma de vers, com el que diu: «*Oj, vosaltres, sometents, / feu vèurer que sou valents: / pués és cert que compon poch / portar en la gorra el floch. / No gasteu la polba en va, / No tireu de una hora lluny; / pués lo enemich se'n fum, / tan li feya, com li fa. / Quant lo enemich està a tret / dispara el soldat discret; / y axò sí que és tenir brios, / saber emplear los tiros. / Sobre tot no inquietar / de vostres paysans los béns; / la guarda dels manaments / és la que fa triünfar*» (9). O el deixat per un cap de sometent, el recitor de Gualba, Josep Baborés i Homs (10): «*[...] / no han volgut les Junes d'aquest Principat / anar acordes, amb puntualitat / que se formàs tropa, tanta infanteria, / i de cavalleria també tanta com podia, / sinó sometents ben desorganitzats, / per tirar de lluny i tots esbarriats / [...]*» En aquests dos exemples sembla que els sometents tiraven de lluny contra l'enemic.

Fins aquí podríem dir que tot allò exposat representa una mostra de l'actitud dels catalans envers el suposat ocupant. Encara que tot apunta cap al mite, només aprofundint en les històries locals podrem afirmar rotundament si, d'una manera general, que la intervenció heroica dels sometents en aquest conflicte fou un mite o una realitat.

Gustau Adzerias i Causi

1. Coneguda per la historiografia oficial com a Junta Superior de Catalunya, creada com a govern revolucionari del Principat.
2. Diari d'uns anys de guerra (1808-1814). J.M. Pons i Guri.
3. Llibre de determinacions. Arxiu històric Municipal. Arenys de Munt.
4. Veure composició dels ajuntaments d'aquest període. Arennios 4 de desembre de 2015.
5. Memòria Digital de Catalunya. Guerra de la Independència. UPF. Pag.14. doc. 271
6. La ciutat de Tarragona caigué en mans de Suchet el 28 de juny de 1811, i la Junta abandonà Tarragona el 17 de maig de 1811, i passant per Vilanova de Sitges, Montserrat i Solsona, arribà a Berga el 29 de juny.
7. Equival a una força d'un batalló.
8. Aquí podem veure que la Junta Superior de Catalunya utilitza el sistema monetari instaurat a la ciutat de Barcelona (agost 1808).
9. Avisos als sometents, full anònim publicat a Girona el 1808
10. La Guerra del Francès a Gualba. Poema d'aversi i lluites contra Napoleó, a cura d'Àlvar Maduell.

GOSCONENSIS

Amb aquest article intentarem fer una aproximació històrica de la quadra de Goscons i de la seva força, situada en la parròquia de Sant Martí d'Arenys, terme del castell de Montpalau, diòcesis de Girona, que avui dia coneixem com a ca l'Arquer. Tot començà, en el segle XI, quan Umberto Odò, baró del Montseny, Montpalau i Palafolls, concedí al seu fidel castlà del castell de Montpalau, Tomàs de Montpalau, la quadra de Goscons.

Primer per saber de que parlem, hem de traslladar les expressions medievals amb definicions actuals. El *castlà* era un cavaller (1) que posseïa el govern i jurisdicció d'un castell de manera immediata a títol vitalici, sota lligam feudal amb el seu baró. Direm que *quadra*, *quadre* o *quadró* era un districte especial dins el terme d'un castell termenat, amb jurisdicció separada territorialment de la del castell, en aquets cas el castell de Montpalau. El govern de la quadra estava centrada en una *força* o edifici fortificat. El senyor de quadra era generalment un *aloer*, propietari d'un *alou*, que era un règim de propietat de béns i immobles, generalment terres en el qual durant l'edat medieval tenia el domini complet, absolut i lliure, és a dir, tant el domini directe, la propietat, com el domini útil, el dret d'ús.

Abans d'entrar en matèria indicarem que l'any 1358, el castell de Montpalau tenia sota la seva jurisdicció els següents 5 termes o parròquies de la marina de l'ardiaconat de la Selva (2).

- Sant Martí d'Arenys amb la seva Ribera de Mar.
- Sant Iscle de Vallalta amb la vall de Canet.
- Sant Cebrià de Vallalta amb la Ribera de Sant Pol.
- Santa Maria de Pineda amb la pobla de la Calella..
- Santa Eulàlia de Hortsavinyà

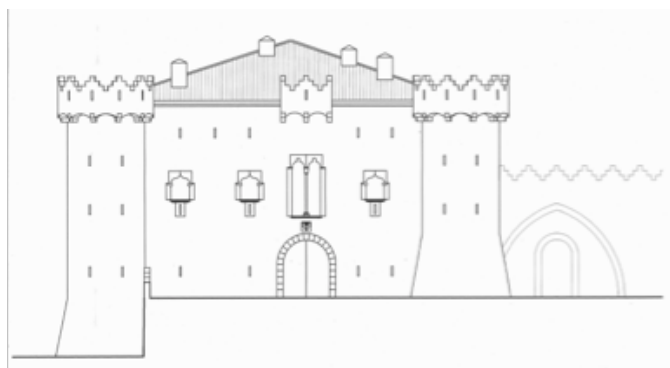
Però l'any 1448 hi trobem documentades dues parròquies més:

- Sant Pere de Pineda o de Riu
- Sant Miquel de Vallmanya

La primera referencia documental (3) que tenim del alou de Goscons, parla d'una compra-venda que esta datada "*el dia de les nones de maig del any XXI regnant el rei Enric*"(4) i textualment diu que: "*Esta situat el dit alou en el comtat de Girona, en la Maresma, en el lloc anomenat Arenys que es diu Goscons en la parròquia de Sant Martí*"

Quan Tomàs de Montpalau rep en alou la quadra de Goscons, adoptà el toponímic del lloc com a cognom familiar, i així Tomàs de Gascons inicià una nissaga, en què tots els primogènits portaren el nom de Tomàs, i per vincles matrimonials, compra o espoli amb el temps foren propietaris d'una expansió territorial considerable. Fins que a mitjans segle XII, trobem a Brunissenda de Goscons, filla d'un Tomàs de Goscons i de Francesca Ferrera com a senyora de les quadres de Goscons, de Sacreu, de Vallalta i de les Planes del Montnegre (5), que al casar-se amb Pere III d'Arquer i de Pereille (6), inicien una nova nissaga, els Arquer de Goscons, nissaga que ha arribat als nostres dies, però això serà una altra historia.

El primer Tomàs de Goscons construí la seva força o casa fortificada, aprofitant la restes d'una vila romana, que dominava el pas del camí de Vallalta, que unia la via Augusta de la costa amb l'interior. També trobà un hipogeu (7) encara existent avui dia, que si resulta certa d'hipòtesis de J.M. Pons i Guri, era d'origen mitraic (8).

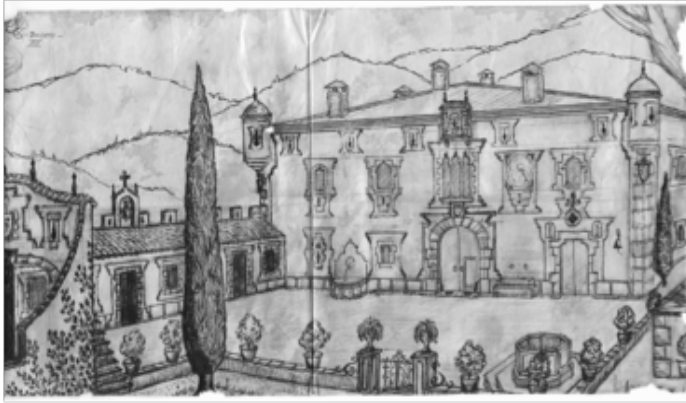

Segle XIV

La primera força consistí, seguin el model del segle XI, d'una sala, lloc habitable per les persones i els animals; una torre de defensa, segurament rodona, de tres pisos, amb accés pel primer pis amb una escala de fusta, que retiraven en cas de perill, els baixos com a magatzem, el segon com a estances i el terrat coma espai de defensa; el conjunt de la força quedava fortificat amb una petita muralla externa, tot fet amb la pedra abundant en la zona. Com annex hi construïren una capella, posada sota l'advocació de Nostre Senyora de Goscons (9), protectora de l'alou.

Amb el temps i al augmentar les possibilitat econòmica, la sala quedà transformada en una casa de planta i pis, d'una torre passaren a dues, augmentà la zona

protegida per la muralla, fins que al segle XIV, arriba al seu màxim esplendor com edificació defensiva: la muralla coronada per merlets a la catalana (10), matacà (11) per protegir la porta principal, les torres coronades per corsera o conjunt de matacans, segurament una primitiva porta d'accés situada a la planta pis, la trobem substituïda per una finestra bífora o coroneïlla, i una sèrie d'espitlleres, distribuïdes per tota la edificació. El dibuix adjunt vol ser una recreació a partir de l'exvot existent en el museu diocesà de Barcelona.

Segle XVII

Aquesta estructura restà fins a la fi de la guerra contra els Borbons de 1714, les imposicions de Felip V impedien conservar cases fortes que permetessin convertir-se en punts defensius, i així la família Arquer de Goscons, enderrocà les torres de defensa i transformà la força en una residència italianitzada. El seu aspecte podria ser el que representa aquest dibuix que ha arribat fins als nostres dies. Aquesta residència es conservà fins el 4 de març de 1812, en que fou saquejada i cremada per les tropes imperials franceses. Acabada l'anomenada Guerra del Francès, l'edifici fou rehabilitat com a masia i no recuperà mai més l'esplendor de temps passats. A finals del segle XIX, Ca l'Arquer deixa de ser propietat de la família Arquer de Goscons.

Segle XIX

segle XX, en que un descendent de Pere III i de Brunisenda, comprà la finca, enderrocà les construccions existents, -molt mal meses-, conservà totes les pedres treballades, i construí un nou edifici residencial, que recordava a l'anterior de 1812, com podem contemplar en la fotografia de 1954, i presencialment avui dia. També resulta interessant conèixer les persones que habitaren la força de Goscons, però això ho tindrem que explicar en una sèrie d'articles, en propers Arennios.

Gustau Adzerias Causi

1. En el segle XI, soldat que te i pot mantenir un cavall i les seves armes, mes tard foren nobles.
2. El castell de Montpalau. Pervivència de la jurisdicció d'un castell abandonat.- Josep Mª Pons i Guri.- Arxiu Fidel Fita.- Arenys de Mar
3. Arxiu Nacional de Catalunya, document ANC1-172-T-1
4. 7 de maig de 1057.- Enric I Capet, rei de França
5. Actualment, Les Planes i Partegas.- Sant Celoni
6. Nissaga de nobles occitans, refugiats a Catalunya, fugitius de la persecució contra els càtars.
7. Construcció o sepultura subterrànies.
8. El culte de Mitra es realitzava en temples denominats mitreus. Aquests espais eren al principi caveres naturals, i més endavant, construccions artificials que les imitaven. El mitraisme o misteris de mitra era una religió misteriosa molt difosa pels territoris de l'imperi Roma, procedia d'Àsia i va ser introduïda pels soldats romans, entre els quals hi havia molts adeptes.
9. Per més informació: Arennios 5
10. Merlet esglaonat típic català.
11. Matacà o lladronera, caixa d'obra solida i volada amb orificis al terra per llençar pedres o materials ardents sobre l'atacant que pretén entrar per la porta.

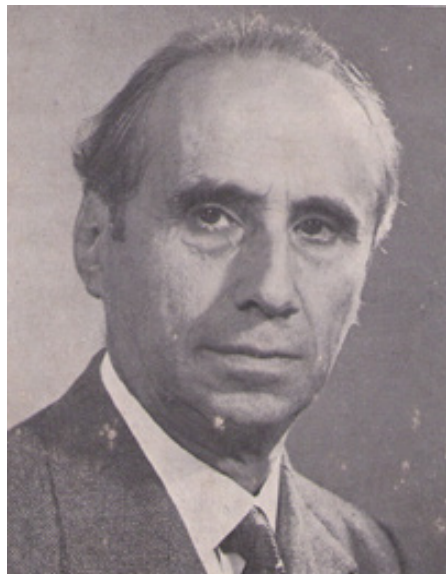

Hem d'esperar fins a finals de la dècada del anys 40 del

1945

Tres imprescindibles: F.Soldevila, J.Vicens Vives i P.Vilar

L'autor d'aquest llibre de 131 pàgines editat per les PAM el 2015 és el doctor en història per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Enric Pujol i Casademont (1960), també és autor de *El descrèdit de la Història* (1993), *Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània* (1995) i *Història i reconstrucció nacional* (2003). Ha dirigit l'edició dels volums, "L'exili català de 1936-1939. Un balanç"

Ferran Soldevila

(2003). Jun amb J.Santaló feren el projecte museogràfic del Museu de l'Exili de la Jonquera (2002-2007).

E. Pujol ha aplicat aquest brillant currículum acadèmic a l'estudi dels tres historiadors de

la capçalera. Ho fa amb la voluntat d'establir un cànon historiogràfic català, en el sentit que defineix el terme el diccionari de l'IE, quan hi llegim, regla, llei general, principi que governa el tractament o aplicació d'alguna cosa. També, noció d'ordre i mesura. És a dir, que sigui una aportació a la disciplina històrica. L'estudi dels tres autors ja esmentats ens donarà una visió globalitzadora, innovadora del passat català, en el benentès que el relat històric és un dels eixos de la nostra identitat, de la cultura nacional.

Ferran Soldevila (1894-1971), E.Pujol el defineix com un clàssic canònic que fins i tot s'arriba a confondre amb la mateixa tradició historiogràfica catalana, tot i que es veu immers en la dicotomia entre tradició i innovació. F. Soldevila vol fer de Catalunya un poble normal, un més en el concert de les nacions, per a ell, el concepte d'àmbit nacional és el de les terres de parla catalana.

Abans que l'historiador E.H.Carr (1892-1982) hagués exposat en el seu conegut manual *What is history?* (1961) el seu enfocament sobre l'adscripció ideològica de l'historiador i la recerca de la veritat objectiva mitjançant l'exercici del rigor crític,

ja ho havia estudiat F. Soldevila en els seus textos.

F. Soldevila fou un dels ideòlegs de la Generalitat Republicana del 1931, des del seu lloc de director del Seminari d'Història de Catalunya de la (UB), com a membre de la Institució de les Lletres Catalanes i del Consell director de la Revista de Catalunya durant el període (1936-1939). La seva *Història de Catalunya* (1934-1935) en tres volums publicada per l'Editorial Alpha, el consagrà com a historiador i tingué un notable ressò en la intel·lectualitat de l'època.

Jaume Vicens i Vives (1910-1960) fou el representant del trencament amb la ideologia i metodologia històrica de F.Soldevila i A.Rovira i Virgili, als quals titllà de romàntics i poc rigorosos. Tot i el seu eclecticisme s'apropà metodològicament a l'Escola dels Annales. El gruix de l'obra històrica i política de J. Vicens s'elaborà durant el primer franquisme. El 1943 estableix contacte amb membres de "Opus Dei", aquesta relació amb els tecnòcrates l'apropa als polítics i nuclis de poder de la dictadura. En la seva obra, defensa una millor articulació de Catalunya i Espanya, impulsant la modernització d'aquesta que hauria d'ésser obra del sector més dinàmic de la burgesia catalana, les elits econòmiques com a factor de canvi modernitzador.

Influenciat per A. Toynbee (1889-1971) i la seva teoria cíclica de les civilitzacions, creia que el recanvi del franquisme l'havia de protagonitzar el

Jaume Vicens Vives

sector més europeïsta i actiu de l'empresariat català. El 1956, redacta el document, l'Aliança pel redreç de Catalunya. Hi defensa la superació de la guerra del 1936-'39 sense vencedors ni vençuts, la democràcia i un model federal de l'Estat, i connectat amb la Unió Europea. A grans trets, un esquema

del que representà 20 anys més tard la Transició.

Els seus plantejaments s'estengueren a un nucli influent de polítics, grups de pressió econòmics i pensadors, Joan Sardà, Jordi Pujol, Albert Manent, Carles Ferrer Salat, Josep Benet i el nucli Montserratí, Manuel Ortínez, Josep Pla, amb qui manté una sòlida amistat personal, tots ells amb una forta influència política i ideològica en els nuclis de poder de l'autonomisme català.

Pierre Vilar (1906-2003) Historiador occità. D'ell escriu l'autor del llibre el seu interès per la història de Catalunya en els difícils moments del franquisme, constituí una injecció d'autoestima que possibilità el desvetllament de moltes consciències en favor de la cultura i la historiografia autòctones. L'estudi del cas català li serví d'exponent d'un fenomen universal: el de l'existència de nacions diferents als Estats, (i sovint amb arrels anteriors a la revolució burgesa) que ell intentà de formular des d'una perspectiva teòrica.

La seva tesi doctoral, *Catalunya dins l'Espanya Moderna* (1964-1968) en 4 volums, és una anàlisi de la realitat nacional catalana basada en l'estudi de les estructures nacionals des d'una òptica marxista. El seu marxisme però, no és dogmàtic, atès que està molt vinculat intel·lectualment amb l'Escola dels Annales, per tant, allunyat del marxisme historiogràfic de manual, del decenni 1960-1970. El llibre publicat per edicions 62, tingué molt bona recepció per part del públic català.

En les seves recerques, P. Vilar demostrà un interès especial en l'estudi dels segles XVI al XVIII, període poc estudiat però imprescindible per a entendre el desenvolupament capitalista dels segles posteriors XIX i XX. En aquest sentit E. Pujol escriu, Els dos darrers volums de la tesi vilariana, que de fet constituïen el nucli central de la seva tesi, eren dedicats a l'anàlisi de les transformacions agràries i la formació del capital comercial durant el segle XVIII, que explicaven les condicions que possibilitaren la revolució industrial catalana contemporània i convertiren el Principat en (una petita Anglaterra), segons la terminologia vilariana.

P. Vilar fou el director dels 8 volums de la *Història de Catalunya* (1987- 1990) impresos per edicions 62. El coordinador de l'obra fou el professor Josep Termes. En el llibre, *Pensar històricament*, P. Vilar ens apropa a la seva evolució intel·lectual, trajectòria personal, a l'amistat amb destacats polítics, estudiosos catalans, Carles Pi i Sunyer (1888-1971), Pau Vila (1881-1980) que l'ajudaran a entendre la societat catalana objecte del seu estudi.

Dins la metodologia de treball de P. Vilar hi trobem el concepte "d'*història total*" procedent de l'Escola dels Annales, desenvolupada per Marc Bloch, Lucien Febvre i Fernand Braudel, com una síntesi que vol interrelacionar els fets econòmics amb els culturals, socials, de la psicologia col·lectiva, la demografia, la filosofia, l'art, obrint l'estudi de la història a d'altres disciplines acadèmiques, per així, aconseguir una visió més global del fet històric.

El llibre que resenyem està escrit en un estil didàctic com correspon a un professor autor del text, això facilita la comprensió dels conceptes. És una obra d'obligada lectura per a qui vulgui entendre la Història de Catalunya des d'una òptica autocentrada en la nostra realitat, i també de l'aportació que al coneixement d'aquesta realitat han fet els tres vectors força - imprescindibles, que protagonitzen el text ressenyat.

Pierre Vilar

Agustí Barrera

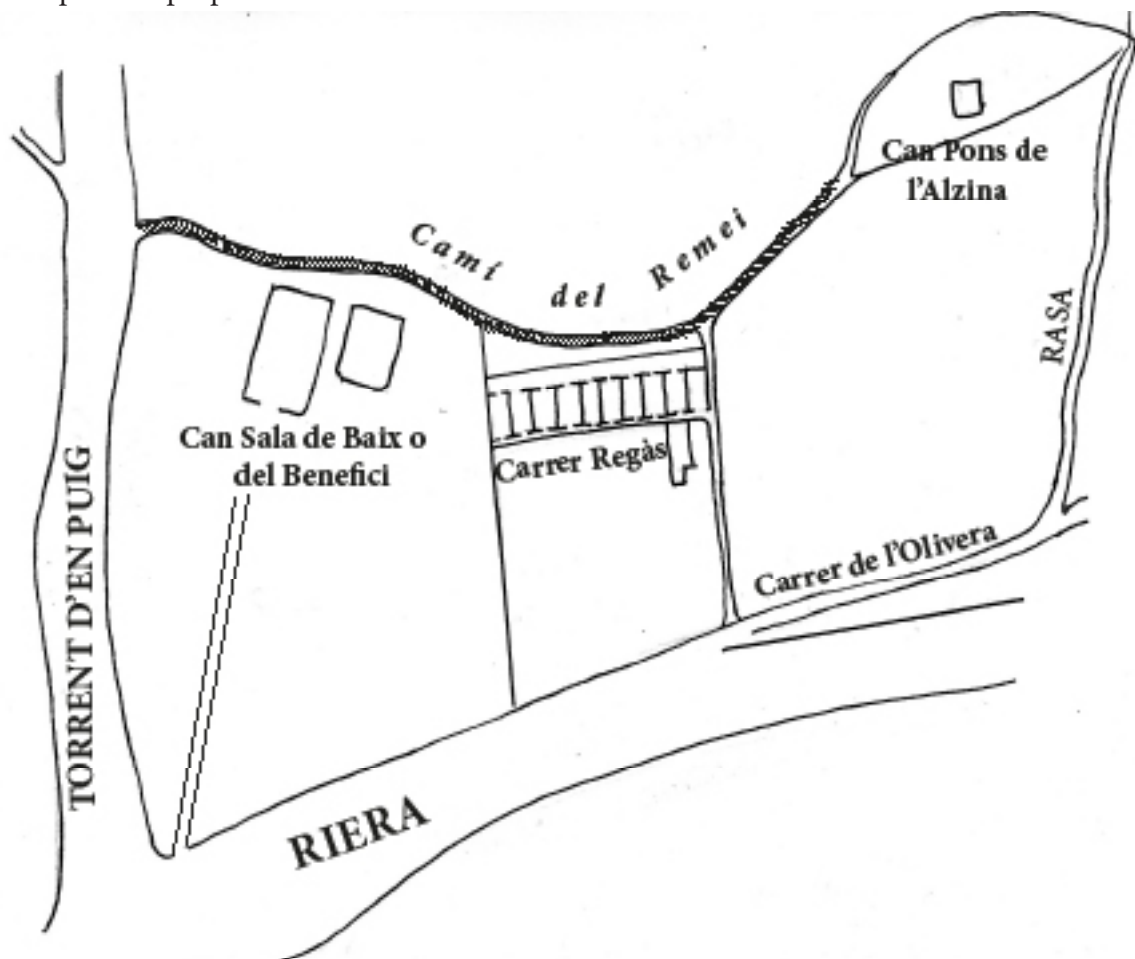
ARENYS DE MUNT 1786. EL PLET DE FRANCESC SANS I SALA CONTRA JOSEP REGÀS I ALTRES (Primera part)

1. El plet sobre el camí del Remei

L'hivern de l'any 1784 va ser molt plujós. La llevantada persistent va ocasionar que tant la Riera com els torrents baixessin plens de sorra i llot. Com ja havia succeït abans en moltes altres ocasions, la Riera quedà ensorrada i molts camins van quedar malmesos, fortament erosionats per la pluja contínua, amb sots i xaragalls que els feien intransitables tant a peu, com a cavall o en carro. Per posar-hi remei, sobretot pel que feia referència als camins més fressats, l'ajuntament obligava els veïns d'aquests camins, així com als bracers i parcers dels terrenys confrontants, a reparar-los per tal de tornar-los a fer transitables.

Un dels camins que va quedar malmès aquell hivern de 1784 va ser el camí que portava cap al Remei, Torrentbò, Caldes d'Estrac i Sant Vicenç de Llaveneres (avui Sant Vicenç de Montalt). Des del Rial de la Rasa, el camí passava prop de Can Pons de l'Alzina

(avui Can Barbeta), davallava fins a tocar el carrer Regàs (llavors carrer de Sant Pere), s'escolava per la part posterior de Can Sala de Baix o del Benefici i desembocava al Torrent d'en Puig. L'ajuntament d'Arenys de Munt, juntament amb els veïns de les terres afectades, acordaren l'endreaça del camí per poder-hi tornar a transitar. Davant d'aquella iniciativa, Francesc Sans i Sala, obtentor del Benefici i gestor de la propietat de Can Sala de Baix, es negà en rodó a què el camí fos reparat. Donat que el camí passava per terrenys de la propietat de Can Sala, va considerar que aquell camí era seu i que, per tant, decidia no endreçar-lo. Aquella decisió cal emmarcar-la en el procés de discussió i d'enfrontaments que la casa del Benefici mantenia amb els seus veïns a causa dels desperfectes que les torren-tades ocasionaven a les seves propietats. Francesc Sans i Sala s'enfrontà amb l'ajuntament, amb els veïns encaçalats per Josep Regàs i amb els parcers de les terres per on discorria el camí. L'enfrontament acabà en un plet a l'Audiència que es perllongà fins a l'any 1787. El plet ens permet apropar-nos als protagonistes dels fets,

Camí del Remei i carrer Regàs segons el "Plano que manifesta la riera de AREnys....". 1786.

conèixer els orígens del carrer Regàs, així com descobrir el primer plànol conegut d'Arenys de Munt, elaborat amb força detall, de l'any 1786.

2. La casa del Benefici o Can Sala de Baix

La casa i terres del Benefici, posteriorment anomenat Horta Sala de Baix, formava part de les nombroses propietats de la casa Sala d'Arenys de Munt. La vinculació del Benefici de la Verge Maria al mas Sala provenia de força anys enrera. L'any 1348, Pere de Sala, ciutadà honrat de Barcelona i hereu del mas Sala, manà en el seu darrer testament que *"de sos béns fosen comprats reddibus o a lous perpetus y aquells convertits en la dotació d'un benefici eclesiàstich perpetuo"* (1) sots invocació de la Verge Maria, instituint a l'altar de la Verge Maria de l'església parroquial de Sant Martí d'Arenys. Pere de Sala deixà el patronat de la fundació a l'hereu, Guillem de Sala, nebot seu, al mateix temps que encarregava que en tots temps el benefici fos adjudicat *"a prevere o clergue de parentela de dita casa Sala"* (2). L'any 1378, Guillem Sala, senyor del mas Sala,

establí les funcions i deures que havia de complir l'obtentor del benefici: el beneficiat hauria de residir a Sant Martí d'Arenys, se l'obligava a intervenir i ajudar el rector en els oficis, així com celebrar missa a l'altar de la Verge Maria tres vegades cada setmana. Per dotar econòmicament el benefici, Guillem de Sala li assignà les 4/9 parts del delme que la casa Sala rebia de la parròquia de Sant Iscle (3). Aquesta assignació s'anà incrementant al llarg dels anys amb la incorporació de les rendes obtingudes de noves parcel·les de terres, una de les quals, i probablement

la més important, fou l'extensa peça de terra ubicada entre el Torrent d'en Puig i la Riera d'Arenys, que més tard seria coneguda com a Can Sala de Baix.

La casa Sala posseïa altres dos beneficis fundats a l'església de Sant Martí d'Arenys. Un era el benefici sots invocació de Sant Pere i Sant Joan fundat a l'altar de Sant Pere i Sant Joan, l'any 1386 (4). L'altre, sots invocació de Nostra Senyora del Roser, Sant Josep i *lo Ninyo Jesús*, fou fundat a l'altar de Nostra Senyora del Roser per Francesc de Sala l'any 1632 (5).

L'edifici que s'aixecà en les terres del Benefici, prop del Torrent d'en Puig, probablement ja en ple segle XV, fou la residència del beneficiat de l'altar de la Verge Maria. La primitiva residència s'anà ampliant per a fer més còmode l'estada del beneficiat i per acollir, amb dependències suplementàries, els productes acumulats de les parts dels delmes, parts de fruits..., que anava rebent el benefici. Al segle XVIII l'edifici ja degué comptar amb força comoditats per fer prou agradable l'estada tant del beneficiat, com de l'hereu de Can Sala. Sabem que Francesc de Sala i Alemany, hereu del mas Sala,

hi passà les darreres setmanes de la seva vida, probablement perquè la proximitat de Can Sala de Baix al nucli urbà feia més accessible la visita dels metges i, d'altra banda, facilitava l'assistència als oficis celebrats al temple parroquial. El 2 de febrer de 1736, l'hereu de Can Sala va redactar el seu testament *"en la casa y cambra del Benefici d'en Sala, ahont estava jo Don Francisco de Sala y Alemany, desganat"* (6).

L'any 1786, l'obtentor del Benefici i protagonista del nostre relat, era Francesc de Sans i de Sala, fill

Escut heràldic de casa Sala de Sant Martí d'Arenys

de Ramon Sans de Monrodon i de Maria Francisca Sala i Sala. Francesc havia estat batejat a Arenys de Munt el 25 de novembre de 1745. El seu germà gran, Ramon, era l'hereu i per tant, tal com era habitual per als fadristerns (fills que no eren l'hereu) a les famílies benestants, Francesc seguí la carrera eclesiàstica. Doctor en dret civil i dret canònic, Francesc va ser canonge de la catedral de Barcelona, vicari general i oficial de la diòcesi de Barcelona (7).

L'any 1786, Francesc en les seves estades a Arenys de Munt residia a Can Sala de Baix, mentre que Ramon, l'hereu, vivia a Can Sala de Dalt juntament amb la seva mare, Maria Francisca Sala i Sala, que morí l'any 1789.

Can Sala de Baix o del Benefici

3. El Camp d'en Regàs. Un nou carrer a Arenys de Munt

El Camp d'en Regàs, propietat dels Regàs de la Riera, ocupava una extensa peça de terra ubicada a la banda de ponent de la Riera, entre les propietats del Benefici i les terres de Can Pons de l'Alzina. De la nissaga dels Regàs, sobresurt en Josep Regàs de la Riera, una persona que tingué un actiu protagonisme durant el darrer quart del segle XVIII i primer quart del segle XIX.

Josep Regàs de la Riera, fill de Mariano Regàs, pagès i d'Antònia Mas Rossell (de

Santa Maria de Pineda), va ser batejat el 18 d'abril de 1745 (8). El 12 de setembre de 1784 va contraure matrimoni amb Antònia Borrell, filla de Francisco Borrell, pagès, i de Francesca Flaquer (9). El seu avi, Jaume Regàs de la Riera, ferrer d'ofici, apareix l'any 1722 com un dels confreres fundadors de la Confraria de Sant Joan i Sant Pere, entitat que agrupava tots els mestres del poble. L'ofici de ferrer provenia d'una llarga tradició familiar que el mateix Jaume va mantenir; malgrat tot, cap al final de la seva vida, optà per presentar-se com a pagès, *labrador*, un qualificatiu que proporcionava un major prestigi social a la Catalunya del segle XVIII i que els seus hereus van mantenir.

Josep Regàs va ocupar diferents càrrecs dins de l'administració municipal. Des de 1772, actuà com a *fiel de fechos* del consistori, el que avui en diríem secretari que s'encarregava de redactar els acords de l'ajuntament. Des de l'any 1776 al 1779 exercí com a regidor del consistori. El trobem ocupant el mateix càrrec de regidor els anys 1798, 1808 i 1809 (10). Quan la Junta Corregimental de Girona, el mes de maig de 1810, va demanar a l'ajuntament d'Arenys de Munt que li enviessin una persona "*de honradez, patriotismo y bienes*" (11), el consistori va triar en Josep Regàs com a representant de la població, fet que ens il·lustra de la vàlua i del respecte que Josep Regàs gaudia entre els membres del consistori. Des de l'any 1816 al 1818, així com els anys 1823 i 1824, ocupà el càrrec de batlle de la població. Va morir de feridura el 30 de setembre de 1828 (12).

Des de mitjan segle XVIII, els Regàs començaren a establir emfitèuticament per construir casa a dife-

El carrer Regàs

rents persones a la banda més allunyada de la seva propietat, tocant a les terres del Benefici. La planificada distribució dels establiments conformava un nou carrer a l'Arenys de Munt del segle XVIII: el carrer Regàs. La primera intenció dels Regàs va ser donar el nom de Sant Pere al nou carrer i amb aquest nom el trobem en diferents documents. Les referències constants a les cases construïdes al *Camp d'en Regàs*, o bé les cases *anomenades d'en Regàs*, van fer que s'abandonés el primer nom de Sant Pere i que el costum imposés el nom de carrer d'en Regàs o carrer Regàs, tal com el coneixem avui.

Un dels primers establiments que coneixem va ser el que va fer Mariano Regàs, pagès, pare d'en Josep, a favor de Pere Colomer el 8 de febrer de 1756, "*al lloch dit lo Camp d'en Regàs*", al costat del Benefici (13) .

L'any 1783, el mateix Pere Colomer demanà llicència a Francesc Sans i Sala "*per a que puga fer y construir dos finestras luminars y en manera alguna prespectives o visuals en la paret que per la part de ponent afronta ab terras de dit Benefici*" (14), per tal de donar llum al celler de dit Colomer. El beneficiat li donà el permís per obrir les dues finestres amb la condició que hi posés reixes de ferro i que des d'aquelles obertures mai ningú hi pogués abocar brossa. L'any 1800, Salvador Colomer, fill de Pere Colomer, hagué de reconèixer que la llicència donada per obrir els reixats a la seva casa del "*carrer de Sant Pere vulgarment dit Camp d'en Regàs*" era provisional i que hauria de tapar les obertures sempre que els Sala ho demanessin (15) .

En Josep Regàs encapçalà el moviment contrari a les pretensions de Francesc Sans i Sala referides al camí del Remei, que desemboquè en un llarg i costós plet portat a l'Audiència.

Francesc Forn i Salvà

1. BC. Arxiu del marquès de Saudín. *Llibre d'Arxiu. Llibre de Notas. Títols dels Beneficis que lo just patronat toca al hereu de casa Sala de Arenys*.

2. Ídem.

3. Ídem.

4. BC. Arxiu del marquès de Saudín. *Llibre d'Arxiu. Llibre de Notas. Títols dels Beneficis que lo just patronat toca al hereu de casa Sala de Arenys*. Fol. 35.

5. BC. Arxiu del marquès de Saudín. *Llibre d'Arxiu. Llibre de Notas. Títols dels Beneficis que lo just patronat toca al hereu de casa Sala de Arenys*. Fol. 35vº.

6. APAdemunt. Testaments, núm. 19, 1718-1757. Fol. 121vº.

7. MERCÈ COLOMER BARTROLÍ. *Ramon Sans de Monrodon. Un austriacista a Arenys de Munt*. Fulls Arenyencs de Cultura, núm.

11. Arenys de Munt: Ajuntament d'Arenys de Munt, novembre de 2006. Pàg. 44.

8. APAdemunt. Llibre de Baptismes, 1731-1762.

9. APAdemunt. Llibre de Matrimonis, 1720-1790.

10. AHMd'AdeMunt. Llibre de Determinacions de l'Ajuntament, 1770-1823.

11. AHMd'AdeMunt. Llibre de Determinacions de l'Ajuntament, 1770-1823. Pàg. 237 vº.

12. APAdemunt. Llibre de Defuncions, 1786-1851.

13. AHFF. Secció Notarial. Arenys. Notari Cristòbal Arquer Ruhira. Vol. 329. Fol. 178vº.

14. AHFF. Secció Notarial. Arenys. Notari Cristòbal Arquer Ruhira. Vol. 329. Fol. 178vº.

15. AHFF. Secció Notarial. Notari Miquel Mora Illa. Vol. 1164. Fol. 102.

MESTRES (4).

DE LA REPÚBLICA EN GUERRA AL FEIXISME, 1936-1945

Els mestres de la República en guerra, 1936-1939

La sublevació militar del 18 de juliol de 1936 contra la República i el posterior esclat revolucionari protagonitzat per la CNT, van trastocar completament el ritme econòmic, social i polític de les poblacions catalanes. A Arenys de Munt, el Comitè de Milícies Antifeixistes es va fer càrrec de l'ajuntament. El nou alcalde revolucionari, Miquel Calafell, de la CNT, assumí les regnes del municipi fins al final de la guerra. El Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU) assumí la gestió de tot l'ensenyament en terres catalanes. En l'àmbit local, l'1 de gener de 1937 es constituí el Consell Local de Primera Ensenyança presidit per Joan Molina Carpena, militant del PSUC.

L'arribada a Arenys de Munt de refugiats procedents de les zones en guerra va accelerar el trasllat dels alumnes cap a les noves Escoles, ja que les Escoles velles ubicades a la rambla Jalpí 55, foren utilitzades per allotjar els nouvinguts, sobretot els procedents del nord de la Península. El mes d'abril de 1937, aniversari de la proclamació de la República, es procedí al trasllat dels mestres, dels alumnes i del material didàctic al nou Grup Escolar. Els mestres Josep Vilarrubla, Maria del Pilar Planas, Jacinta Recio i Miquel Bartoló foren els pioners que assumiren la responsabilitat d'encetar l'activitat acadèmica al nou Grup Escolar.

Amb el nou edifici escolar s'encetava una nova dinàmica educativa amb dues novetats fonamentals. La primera, el sistema d'escola unitària que havia estat vigent fins aquells moments va ser substituït per una nova escola graduada, amb quatre nivells (6-7 anys, 8-9 anys, 10-11 anys, 12-14 anys). La segona novetat, de més transcendència, fou l'inici d'un sistema de coeducació en el qual nens i nenes compartien el mateix espai i els mateixos objectius educatius. Ambdues experiències educatives tingueren una vida efímera a causa del desenllaç de la guerra. L'entorn social enmig d'una guerra, amb un elevat absentisme escolar, tampoc fou propici a impulsar els nous assaigs pedagògics.

	1937
Escola de nens Número 1	Miquel Bartoló
Escola de nenes Número 1	Maria del Pilar Planas

	1937
Escola de nens Número 2	Josep Vilarrubla
Escola de nenes Número 2	Jacinta Recio

Maig de 1937. Joan Grassot, regidor de cultura de l'ajuntament d'Arenys de Munt amb un grup d'infants a les Escoles Noves, recentment inaugurades

L'estudi detallar d'aquest període realitzat en un altre article fa que ara el tractem d'una manera més breu i resumida(1).

L'únic canvi que hi hagué fins al trasllat a les noves Escoles fou la substitució de la mestra Pilar Muro per la mestra Jacinta Recio (substituïda poc després per Martí Esteve). A partir d'aquells moments, però, l'increment del cens escolar (xifrat en uns 580 nens i nenes), a causa de la incorporació dels alumnes de les Germanes Dominiques, juntament amb el fet d'encetar els nou sistema d'escola graduada, va fer que el CENU nomenés quatre mestres més per l'Escola Nacional de Coeducació: Frederic Pedrerol (substituït per Eli Arias a causa d'haver-se d'incorporar a files), Joan Oliver, Josep Mir i Maria Teresa Oliver. Tots ells hagueren d'afrontar les duríssimes condicions que imposava la situació de guerra.

Els grups escolars passaren a ser objectiu militar, sobretot a Barcelona, i molts d'ells foren el blanc de l'aviació feixista: L'Escola del Mar, bombardejada i destruïda el 7 de gener de 1938, el Grup Escolar Milà i Fontanals, on van caure diverses bombes, el Liceu Escolar de Lleida, on el bombardeig del 2 de novembre de 1937 va matar 48 infants... (2). El Grup Escolar d'Arenys de Munt no va patir aquests cruels atacs. Malgrat tot, els infants foren ensinistrats per tal que, en cas de bombardeig aeri o marítim, sortissin al pati i s'arrambessin, estirats a terra, a la paret de tancament del recinte escolar. Alguns exercicis de simulació van servir perquè els alumnes tinguessin clar el protocol a seguir (3).

La imposició del feixisme, 1939-1945

El 30 de gener de 1939 les tropes feixistes entraven a Arenys de Munt. Començava una etapa de repressió extrema i sense contemplacions contra tots els acusats d'haver col·laborat amb el règim republicà: afusellaments, tortures, confiscacions, batallons disciplinaris, presó... S'encetava una de les etapes més difícils i negres de la nostra història.

La repressió contra els mestres fou especialment dura, ja que foren acusats d'haver enverinat i pervertit la consciència dels infants. Ho expressava clarament Romualdo de Toledo, cap del Servicio Nacional de Primera Enseñanza: *"Serán eliminados con serenidad pero con la máxima energía todos aquellos maestros que, al envenenar la conciencia de nuestros niños, pretendieron formar una generación al servicio del*

ateísmo, marxismo, materialismo y antipatria, que han sido derrotados por nuestro glorioso Ejército a las órdenes de nuestro Caudillo"(4). La Comisión Depuradora de Instrucción Pública fou la institució encarregada de la repressió i depuració de tots els mestres. Les sancions imposades, depenent dels càrrecs imputats, podien acabar en Consell de Guerra, les sentències dels quals podien anar des de l'afusellament, la presó, la inhabilitació permanent per exercir la feina, fins a nous destins fora de Catalunya... D'altra banda, molts mestres, havien emprès el dolorós camí de l'exili.

L'escola tornava al segle XIX(5). S'havia acabat l'escola catalana, oberta, coeducadora, democràtica, respectuosa amb els infants... L'escola feixista prioritzava l'adoctrinament ideològic i religiós per damunt de l'aprenentatge; els principis més rancis del catolicisme i els dogmes entorn de la supremacia de la nació espanyola guiaren l'acció dels mestres. A les aules, els retrats de Franco i de José Antonio, a banda i banda del Crist crucificat, damunt de les pissarres, sempre presents a la vista dels infants, certificaven el malson. Per als infants, els canvis més notables, a més de la prohibició del català i del paper asfixiant de la religió, foren el retorn dels càstigs corporals i d'un ensenyament acrític i purament memorístic.

Per als mestres que aconseguiren seguir en actiu aquells no foren bons temps. El trencament en la formació dels infants que suposà la guerra, les dificultats de tota mena que hagueren d'afrontar les famílies i que afavoria l'absentisme escolar i, sobretot, la manca de referents ètics positius dins de les aules, convertiren la feina dels mestres en una lluita de resistència i de supervivència per mantenir un mínim d'ordre i de dignitat dins de les aules. La indisciplina dels alumnes dins i fora del centre escolar, el poc respecte cap a les persones i cap als béns materials, foren una queixa continuada tant dels mestres com de les autoritats municipals(6).

El mestre Vicente Pagès s'incorporà al Grup Escolar el desembre de 1943. "L'Escola Sant Martí"

La incertesa dels primers moments després de l'entrada de les tropes feixistes a Arenys de Munt va ocasionar una interrupció forçada en les activitats acadèmiques. Fins al mes de setembre de 1939, i encara amb molts dubtes sobre els mestres que podrien continuar en l'exercici de la professió, no es va iniciar el curs escolar. Els dos mestres que pogueren conservar la seva plaça amb el nou règim foren Maria del Pilar Planas i Josep Vilarrubla. Josep Vilarrubla, però, hagué de justificar la seva actuació durant el període republicà, ja que va ser denunciat perquè el seu fill Albert es trobava a la presó acusat de defensar la República. Exercí de mestre, fins a la seva defunció, el mes de juny de 1946, després de 20 d'anys a l'escola de nens número 2(7). Els seus últims anys, corcat per la mort del seu fill, esdevinguda el setembre de 1943 només tres mesos després d'obtenir la llibertat condicional, degueren ser molt durs. D'altra banda, el mestre Miquel Bartoló condemnat en consell de guerra, fou empresonat a la Model de Barcelona i depurat del magisteri.

El Grup Escolar es tornà a quedar amb dues escoles unitàries i quatre mestres, a més de la mestra de parvulari

	1939-40
Escoles de nens	Josep Vilarrubla i Sr. Dagà
Escoles de nenes	Maria del Pilar Planas i Mercè Banchs (substituïda per Emília Dagà)
Parvulari	Maria Dolors Martí (substituïda per Mari Carmen Moya Argelés)

L'edifici del Grup Escolar, només ocupat pels cinc grups d'infants, tenia molt d'espai disponible. El mateix Inspector Cap d'ensenyament, en el seu informe de 20 d'abril de 1940 enviat a l'ajuntament, mostrava la seva estranyesa que amb tantes aules buides no es posessin en funcionament dues escoles graduades amb 4 graus, a més del parvulari(8). El suggeriment de l'Inspector no va ser escoltat i l'edifici es destinà a altres usos. Al segon pis del Grup Escolar s'hi instal·laren les dependències de l'ajuntament i l'any 1943, s'hi ubicà, també al segon pis, la biblioteca pública. D'altra banda, les escoles velles a la rambla Jalpí, ara rebatejada amb el nom de Generalísimo Franco, foren ocupades per l'organització local de la "FET y de las JONS".

El mes de gener de 1943, s'incorporà a l'escola de nens número 1 Francisco Aresté. El mestre Aresté,

convençut falangista, va ser conegut pels seus alumnes com el *bombero*. La dedicació al partit li comportà freqüents absències de la feina de mestre que, evidentment, quedaren de sobres justificades.

	1942-43
Escoles de nens	Josep Vilarrubla i Francisco Aresté, substituïnt Antonio Alonso (9)
Escoles de nenes	Maria del Pilar Planas i Emília Dagà
Parvulari	Mari Carmen Moya

El mes de desembre de 1943 es produïren dues novetats. La mestra Emília Dagà cessà en la seva plaça i fou substituïda per la mestra Concepció Pagès Greart. A l'escola de nens, el mestre Vicente Pagès Solé va ocupar la plaça de Francisco Aresté. El Sr. Pagès s'encarregà ben aviat de la direcció de l'escola fins a l'any 1976.

	1943-44, 1944-45, 1945-46
Escoles de nens	Josep Vilarrubla i Vicente Pagès
Escoles de nenes	Maria del Pilar Planas i Concepció Pagès
Parvulari	Mari Carmen Moya

La mestra Montserrat Torrens va accedir a l'Escola de nenes l'any 1946. "L'Escola Sant Martí".

Les quatre escoles unitàries, dues de nens i dues de nenes, juntament amb la de pàrvuls, que funcionaven en el Grup Escolar, eren totalment insuficients per absorbir un cens escolar de 544 infants (269 nens i 275 nenes)(10). Un altíssim índex d'absentisme escolar

va permetre que aquella situació es pogués mantenir. Per tal de millorar la situació educativa, l'ajuntament de Josep Rossell va acordar, en la sessió del 26 de novembre de 1943, la petició de creació de dues noves escoles unitàries i una altra de pàrvuls, al mateix temps que, amb la col·laboració dels mestres, impulsaven una campanya perquè els infants d'Arenys de Munt assistissin a classe. A final del curs 1945-1946, la creació de les noves escoles es va fer realitat (11).

L'escola avançava lentament i no va ser fins a l'any 1952 que la "*Junta Local de Primera Enseñanza*" aprovà "*pasar a la graduación definitiva de las Escuelas Nacionales*"(12) , és a dir, es deixaven definitivament les escoles unitàries, amb totes les edats barrejades, i es passava a agrupar els nens en quatre grups d'edat i les nenes en tres. Era una opció que des de l'any 1937 ja s'havia implantat en el Grup Escolar d'Arenys de Munt. La creació de les noves escoles va permetre que la mestra Montserrat Torrens Ibern, muller de Vicente Pagès, pogués accedir a una plaça al Grup Escolar d'Arenys de Munt l'any 1946. També, la mestra Maria Magdalena Mestre Jujol fou nomenada, el 22 de gener de 1947, nova mestra en propietat de la plaça de pàrvuls.

L'educació dels infants no era pas una prioritat per al nou règim, obsessionat amb el control ideològic dels infants. L'ensenyament retornava a un catolicisme integrista gens d'acord amb els nous corrents que es vivien a Europa i al món. Les escasses iniciatives inspirades en els valors democràtics i el respecte a l'infant foren tallades sense contemplacions. Així, el 23 de desembre de 1944, Antònia Torrent Martori va rebre un comunicat de l'ajuntament ordenant que deixés de donar les classes particulars que impartia al seu domicili . Encara faltaven molts anys perquè els mestres poguessin dur a terme una tasca pedagògica centrada en l'infant i basada en uns principis de llibertat, respecte i solidaritat. Uns principis, que des dels primers anys del segle XX l'Escola Nova estava intentant implantar a les escoles catalanes.

Francesc Forn i Salvà

Agraïments

Vull fer constar el meu reconeixement a les persones que han volgut compartir els seus records amb nosaltres i que han permès que tinguem una visió més propera i, per això mateix, més autèntica, del

món dels mestres. Han passat molts anys des que ells anaven a escola, però algunes imatges, sentiments i emocions han quedat fixats en la seva memòria per a sempre.

El meu sincer agraïment per a la **Mercè Casals, l'Assumpció Casals, la Rosita Moreu, en Jordi Garrell i en Salvador Fontbona Humbert.**

Notes

De les imatges (pàgs. 18 i 19). Lluís Llovet i Maite Casquete. *L'Escola Sant Martí*. Arenys de Munt, 1998.

1. Francesc Forn i Salvà. "Abril de 1937: els pioners de l'escola Nacional de Coeducació d'Arenys de Munt". *Arennios*, núm. 1. 2ª època. Febrer de 2012.

2. Raimon Portell i Salomó Marquès. *Els mestres de la República*. Badalona: Ara Llibres, 2008. Pàg. 106.

3. Conversa amb Octavi Paituví.

4. Raimon Portell i Salomó Marquès. *Els mestres de la República*. Pàgs. 126 i 127.

5. Raimon Portell i Salomó Marquès. *Els mestres de la República*. Pàg. 138.

6. El mes de maig de 1943 l'ajuntament d'en Josep Rossell, juntament amb els mestres del Grup Escolar acordaren tirar endavant una campanya de civisme i urbanitat que intentava acabar amb els actes vandàlics protagonitzats pels més joves del poble (pedrades als cotxes, insults a la gent gran, trencar vidres...). AHMAMunt. Llibre d'Actes número 22.

7. El ple de l'ajuntament d'Arenys de Munt expressà el seu condol per la pèrdua del mestre Josep Vilarrubla. AHMAMunt. Llibre d'Actes número 23. Sessió del 18 de maig de 1946.

8. AHMAMunt. Correspondència. 1940.

9. L'escola de nens número 1 estigué a càrrec d'Antonio Alonso durant el curs escolar 1942-1943. El mes de gener de 1943 deixà la plaça per fer un curs de Mandos de FET y de las JONS. El mes de febrer fou substituït per Francisco Aresté.

10. AHMAMunt. Correspondència, 1943.

11. Així ho manifestava l'Inspector de Primera Enseñanza en la seva carta que, des de Sant Pol, el 27 d'abril de 1946, envià a l'ajuntament d'Arenys de Munt. AHMAMunt. Correspondència, 1946.

12. AHMAMunt. Correspondència. 1952.

CONVERSES AMB EL MEU GAT

Com a resultat de la pràctica de la meditació, de mètodes de respiració iòguica i de la tècnica del txi-kung, he aconseguit assolir nivells mentals superiors, puc veure l'aura de les persones, llegir el futur amb les fulles del te i entendre el llenguatge dels animals - el dels humans sovint se'm fa difícil.

És per tot el que us he explicat, que puc xerrar amb el meu gat, amb qui mantinc la millor relació de la família. En Llamp és un animal tigrat amb uns ulls blau-verd, que em recorden una amant esclava de fa força anys. Té un caràcter rondinaire, sovint botzina sobre les incomoditats de la seva vida de gat de casa pobre. Tot i haver nascut a Dosrius, en Llamp arribà al poble quan tot just havia acabat de fer 15 dies, és a dir, se'l pot considerar "d'Arenys de tota la vida". Soci del Centre Moral, actua als pastorets fent de xai, devorador del "relleno" quan està trist recita les dues primeres estrofes del poema:

*Vindré
No t'era a prop, i tu ja em
pressenties,
(La finestra era closa i
l'has obert.)
Sospiraven; al mur, les
satalies
i el respir de la menta era
més verd.
Pels viaranys del teu
anhel
vibraven les trompetes de
mil lliris
per fer més viu el tremolor d'un cel
vestit de blau i d'imminències d'iris.*

Domènec Perramon, 16 de desembre, 1932

Amb ell parlo de política, és un expert en Centre Europa, Txèquia, Eslovènia, Sèrbia, Romania, Hongria, jo només conec Cuba i l'Extrem Orient, Xina i Filipines, així que els nostres interessos no xoquen perquè són diversificats. Sobre filosofies, ell és hinduïsta,

amb una concepció difusa d'un panteisme còsmic. Va fer una llarga estada a l'Índia. Jo em decanto més pel budisme mahayana, m'atreu la seva reflexió sobre l'economia del dolor, resultat del deseiximent del desig. Sobre política nacional, en Llamp és un militant actiu de la CUP, l'esquerra independentista, forma part de l'assemblea local d'Arenys de Mar i d'algun dels òrgans assemblearis de la comarca, no he pogut esbrinar amb precisió de quin. Jo em mantinc més en l'àmbit del debat ideològic, de difusió de la cultura nacional.

Sobre sexe hem parlat poc, és molt pudorós, però jo he observat com els ulls se li en van al darrere de la cua de la primera gata que passa. Un dia fred i plujós de fa tres hiverns, que convidava a la confidència, em va miolar que havia tingut molts enganys amorosos, que els seus miols reclamant sexe eren poc escoltats, que s'havia trobat amb moltes gates maules.

No us vull amagar que en algun moment hem pensat a transformar la nostra sintonia mútua, empatia - química se'n diu ara - en quelcom més seriós. Hem pensat a regularitzar la nostra relació de parella, a casar-nos, en Llamp prové d'una família catòlica, de l'Opus, que sempre s'hi ha oposat, només accepten les relacions heterosexuals. Així seguim anant plegats a les vacances d'estiu, Flandes, Suïssa, Suècia, visitem les llibreries de vell,

canviem la posició dels mobles, escoltem jazz i anem als concerts d'en Raimon. La nostra vida és harmònica, només s'altera quan s'embussa la llar de foc. He de dir que viatjar amb ell és d'una extraordinària comoditat, només li cal portar el raspallet de dents, sempre duu la mateixa roba. El tema dels fills és delicat, potser més endavant podem adoptar un conill, diuen que són molt agraïts i escalfen durant les llargues nits d'hivern, ho hem d'acabar de parlar.

Agustí Barrera. Gener, 2017

RAMON PAITUVÍ I ROVIRA, 1900-1997

Militant socialista i protagonista destacat dels primers anys de la Segona República a Arenys de Munt

1. Trajectòria personal i orígens familiars

En Ramon Paituví i Rovira va néixer l'any 1900 a la Riera n.10 (més tard, Rambla Jalpí) d'Arenys de Munt a Cal Carnisser Nou on els seus pares Joan Paituví i Puig i l'Elvira Rovira i March, procedents de Vallgorguina, hi feien de carnisser. En Ramon va tenir 5 germans més, Josep, Joan, Enriqueta, Pilar i Ricard. Els darrers anys d'escola els passà estudiant amb el que fou gran mestre, en Joan Corrales i Miralles, abans de dedicar-se a fer de carnisser, com la resta de la família.

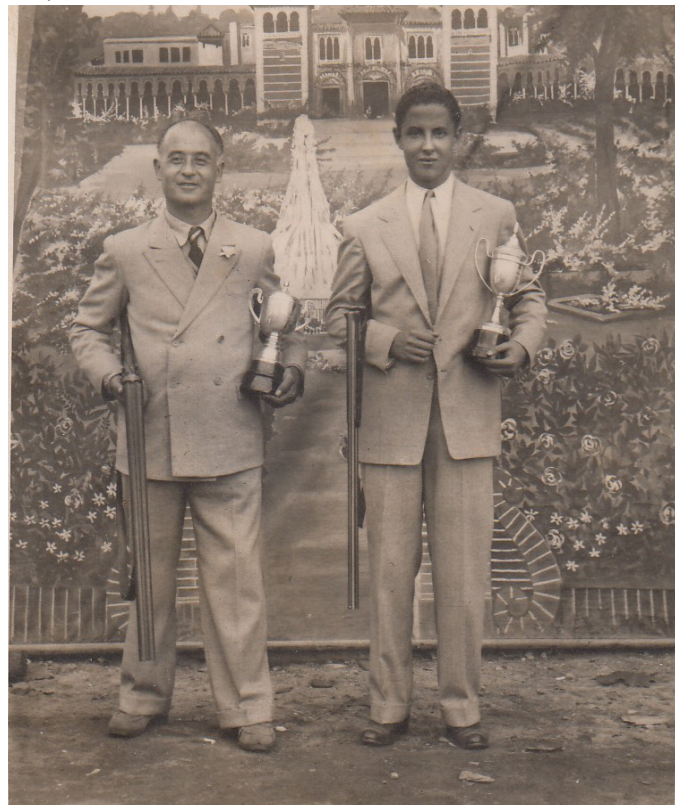
En Ramon que era de la lleva del 21, li va tocar el n. 19 del sorteig i després de ser reconegut pel tribunal mèdic, va ser declarat inútil temporalment pel servei i quedà pendent de passar revisió de nou l'any següent en que tornà a ser classificat com inútil, però, destinat a serveis auxiliars. Mentre prestava aquest servei – no hem pogut descobrir a on – es va posar malalt, ingressant a un hospital de Barcelona regentat per les monges d'un orde religiós. Un cop estigué curat s'hi quedà definitivament fins que fou llicenciat, ja que les monges el volien com a cuiner.

Als 23 anys es va casar amb la Carme Martí i Huguet i es quedà a viure a casa dels pares. Pocs anys després, els seus pares varen comprar una casa a la Plaça de l'Església, n.1, on es va establir tota la família. Aquí continuaren la venda de carn, al mateix temps que regentaven dues parades al Mercat Municipal d'Arenys de Mar (una en Ramon i l'altre el seu pare). El matrimoni Ramon/Carme, va tenir tres nois – Octavi, Carles i Daniel. Malauradament la seva dona va morir al cap de pocs anys de néixer l'últim fill. L'any 1929, en Ramon es va tornar a casar. Aquesta vegada amb la Nati Soriano i Soriano, amb la que va tenir una filla, la Nuri. Al morir el pare, tancaren la carnisseria d'Arenys de Munt i en Ramon només es quedà amb la parada del mercat. Conjuntament amb la Nati, poc després de casar-se, obriren la botiga de queviures que tots hem conegut com Ca la Nati i en la que hi var participar el matrimoni a parts iguals, amb 25 pessetes cadascú. La botiga tancà definitivament l'any 2011 quan es jubilà la Nuri, filla d'en Ramon.

En Ramon no va anar a la guerra, però, sí que ho va fer en Ricard, el seu germà petit que aconseguí els galons de sergent mentre estava destinat a Trans-

missions de la 213 Brigada Mixta. Durant la repressió franquista, va estar tancat en un camp de Concentració de Mallorca, on va patir una congelació de les cames que el deixà tocat física i moralment. Morí molt jove a causa de l'escarlatina, però, també, pels patiments soferts al camp de concentració (1). El germà Josep excedent de "cupó" de la lleva del 24, va sol·licitar poder ajudar a la guerra ingressant voluntari al cos d'Intendència però no va arribar a ser admès. En canvi, sí que va poder ingressar als Mossos d'Esquadra i destinat als Mossos d'Esquadra de Caldes d'Estrac com a mosso de segona.

Després de la guerra una de les principals aficions d'en Ramon va ser la cacera i el Tir al Plat, que acostumaven a practicar al pati cobert de l'Escola Sant Martí. Afició que li van encomanar els seus germans Josep i Joan que ja anaven a caçar abans de la guerra (llicències n. 6.119 i 9.644 respectivament). Entre els companys de cacera s'hi trobaven altres persones de renom i bona posició social de l'època de la postguerra, com els Mollfulleda o l'hereu de Can Mas Sardà.

En Ramon amb el fill Mas Sardà

La seva amistat amb els propietaris de Can Borrell li havia servit, en temps de la República, per propiciar una millor entesa en la compra dels terrenys on s'hi havien de construir les noves escoles. Mal-

grat les esporàdiques relacions amb elements del règim, en Ramon, durant la dictadura franquista es va mantenir bastant al marge de la política. En Ramon no trair mai els seus ideals socialistes, cosa que sí varen fer alguns destacats membres de l'esquerra d'abans i durant la guerra (pocs, per sort), que es posaren descaradament al costat del franquisme, esperant treure'n algun lucre personal(2). Va morir l'any 1997 a la mateixa casa on havia viscut quasi tota la seva vida, a la Plaça de l'Església.

2. Entrada a la política d'en Ramon i la seva relació amb la Unió Socialista de Catalunya (USC)

La història de la Unió Socialista de Catalunya a Arenys de Munt està estretament relacionada amb el procés polític d'en Ramon Paituví que en fou un dels principals impulsors durant els anys posteriors a la dictadura del general Primo de Rivera. La Dictadura durà més de 7 anys (1923 – 1930) i donà encara més oxigen al poder dels cacics locals, però també va coincidir amb la seva decadència, ja que la població n'estava farta de les seves martingales i de la corrupció sistemàtica dels consistoris monàrquics. La gent jove es començà a organitzar primer com a simpatitzants de la Lliga i després, degut a la deriva dretana d'aquest partit es van integrar a Acció Catalana. Al venir l'eufòria d'en Macià, alguns com en Josep Maria Soler es varen acostar a ERC, però, com a integrants del Centre Català Republicà d'Arenys de Munt, que tenia la seu a un local de la Rambla Sant Martí (3) i altres, com en Ramon Paituví s'acostaren a la USC (Unió Socialista de Catalunya), partit fundat per en Manuel Serra i Moret i en Rafael Campalans, entre d'altres, l'any 1923. La creació de la USC es va produir com a conseqüència de les fortes divergències sorgides en l'aspecte nacional que els dirigents catalanistes, com en Serra i Moret, mantenien amb els de la Federación Catalana del PSOE, de la que n'eren militants(4).

Segons paraules de l'excalde republicà Josep Maria Soler, *"els joves d'aquells moments no estaven massa motivats ni predisposats a intervenir en política, però, creien que era necessari participar si volien canviar les coses"*(5). En Ramon Paituví tenia fe en les propostes del socialisme català i juntament amb altres elements d'esquerres es varen alinear amb les tesis socials i catalanistes que propugnava la USC, que encara no estava constituïda com a partit polític. En les eleccions municipals del 1931 es formà una coalició d'esquerres per oposar-se a la dreta de sempre (monàrquics) i a la

nova dreta (Lliga Regionalista). Foren precisament en Josep Maria Soler i en Ramon Paituví els que varen encapçalar la coalició – cada un pel seu Grup polític – aconseguint una victòria aclaparadora, desplaçant i deixant a l'oposició als representants del caciquisme monàrquic. Sobre aquesta etapa de la història d'Arenys de Munt i d'un experiment tant interessant com fou la Segona República, en Ramon hi tingué un important protagonisme que creiem molt necessari donar-lo a conèixer i que, al mateix temps, està estretament relacionat amb la creació i posterior trajectòria de la Unió Socialista de Catalunya (USC) al nostre municipi.

Destacats polítics locals, amb un important protagonisme a l'època republicana, sortiren de les files del socialisme de la USC, a més d'en Ramon Paituví. El que fou president de l'agrupació local, membre del Comitè Local Antifeixista i Conseller Municipal, Joan Grassot i Grivé, assassinat pels nazis a Mathausen, o el també membre del Comitè Antifeixista i Conseller Joan Lleonart i Ferran, afusellat pels feixistes després de la guerra, en són un bon exemple.

3. Fets més destacats de la política municipal ocorreguts després de les eleccions de 1931 i principals actuacions d'en Ramon Paituví al Consistori durant els 5 anys del mandat republicà (6)

El 14 d'abril de 1931 es celebren les primeres eleccions municipals després de la dictadura del General Primo de Rivera. Es presentaren tres candidatures, Unió d'Esquerres, Grup Monàrquic Espanyolista i la Lliga Regionalista. La Unió d'Esquerres obtingué majoria absoluta amb dos consellers de la Unió Socialista de Catalunya, en Ramon Paituví i l'Antoni Soler. Els representants de la minoria de dretes que havien perdut les eleccions no es van presentar a prendre possessió del càrrec. A més, a causa d'una impugnació, s'havien de repetir les votacions al Districte segon, ja que la Unió d'Esquerres argumentava que s'havia produït alguna tupinada per la compra de vots per part de la Lliga. De totes maneres, es constituí l'Ajuntament l'endemà com a Comissió Gestora en espera de les noves eleccions parcials, però, només amb els Consellers electes de la Majoria d'Esquerres, que quedà constituït de la següent manera : Josep Maria Soler i Pérez Martí Basí (ERC) Alcalde, Ramon Paituví i Rovira (USC) 1er. Tinent d'Alcalde, Jaume Parera i Valls (ERC) 2º Tinent d'Alcalde, Antoni Soler i Fornaguera (USC) Conseller Síndic, Esteve Puigduví

i Rocarols (ERC) Conseller, Jaume Colomer i Torras (PRF) Conseller, Francesc Mas Vila Nas de Plata (ERC) i en Jaume Maresma i Jaurés Ponet (PRF). També, el dia 14 es varen elegir per votació popular el Jutge Municipal, que recaigué en la persona d'Antoni Rovira i March i el Fiscal, en Josep Codina i Freixas.

Després de la repetició de les eleccions al Districte Segon el 5 de juny, la Unió d'Esquerres augmentà la seva majoria i es constituí, definitivament l'Ajuntament amb els Consellers de l'Equip de Govern abans esmentats, més dos de l'oposició, Andreu Ferran i Cusachs (LLiga) i en Bonaventura Bassó i Alsina (LLiga). L'altre conseller de la dreta, en Jaume Brecha i Colomer per defunció, no va poder prendre possessió. En Ramon Paituví i l'Antoni Soler que formaren la Minoria Socialista es fan càrrec de la Comissió de Finances i de la Sindicatura, respectivament.

El 25 de juliol en Ramon Paituví proposà el nomenament urgent d'un Dipositari Municipal. Es designà per unanimitat en Francesc Mas i Vila (ERC). També, s'acordà donar suport a la Generalitat de Catalunya per la creació de l'emissora Ràdio Catalunya. Tot seguit, es constituí una Comissió de Cultura que queda presidida per en Ramon Paituví i amb l'assessorament tècnic del mestre Raimon Torroja.

En Ramon proposà al Ple del 10 de setembre municipalitzar el servei de cementiris – de propietat de l'Església-, mitjançant les indemnitzacions que calguessin. També, comentà que es trobaven molts problemes pels enterraments al Cementiri General, ja que encara existien castes al municipi. S'acordà, amb dos vots en contra dels Consellers de la Lliga, Bassó i Ferran.

La minoria socialista, el 15 de setembre, amb una notable intervenció de l'Antoni Soler, proposà que fossin examinats els expedients i acords de l'Ajuntament del Vell Règim (13/9/23 a 14/4/1931), per tal, de depurar les responsabilitats en que hi haguessin pogut incórrer. Es creà una Comissió presidida per en Ramon Paituví amb 4 consellers més. Malauradament no s'arribà a concretar en cap resolució ferma. En Ramon, també proposà que es convidés al President Macià a visitar a Arenys de Munt per la Festa Major i que fés un parlament a la plaça Pi i Margall (avui Plaça de l'Església) i s'aprofités l'ocasió per repartir bons entre els pobres de la vila. Al mateix temps, demanava que el diumenge fos el dia de mercat i es reglamentés la venda ambulant.

Una nova proposta d'en Ramon fou la de substituir tots els rètols de la Casa de la Vila i de les vies pú-

bliques que estiguessin en castellà per altres en català. Passada la Festa Major, en Ramon demanà un "vot de censura" pels dos consellers de la Lliga que varen anar a l'Ofici de Sant Martí ocupant el lloc destinat a les autoritats municipals, quan la Corporació havia acordat no anar-hi oficialment.

L'any 1932, en Parera, en Maresma i en Ramon proposaren al Ple, a principis de gener, que s'encarregués un projecte de la xarxa general de clavegueram a l'arquitecte Enric Catà i s'executés l'obra pels treballadors en atur de la localitat. Dies més tard, en Ramon informà al Ple que havia gestionat la visita a Arenys de Munt d'en Serra i Moret, que vindria a impartir una conferència acompanyant al president Macià. Al Ple del 2 de febrer, s'acordà adjudicar les obres del primer tram de la carretera de Sobirans (que hauria d'arribar fins a Canyamars), al contractista Andreu Roca, per un import de 43.803 pessetes i que hauria de servir per donar feina a treballadors en atur.

Domatíu dels Juncosa per a la Biblioteca municipal

Degut a la precària situació del servei contra incendis en Ramon proposà comprar una llitera pels accidentats i cascs pels bombers. També, demanà subvencionar amb 15 pessetes a les colles que durant la nit del Dissabte de Glòria es presentessin a cantar a la Casa de la Vila. El 20 de maig a instàncies d'en Ramon, i per tal de fer efectiva la proposta anterior de setembre de 1931, s'acordà adquirir el Cementiri confessional catòlic per 3.000 pessetes i convertir-lo

en cementiri municipal. L'acte de la signatura i entrega de les claus a l'Ajuntament es féu en presència del notari d'Arenys de Mar, Sr. Solís. Al Ple de juliol, tornà en Ramon a incidir en el tema de les aigües i el Consistori acordà estudiar la possible municipalització del Servei d'aigües potables. Com era previsible, el segon Tinent d'Alcalde Jaume Parera, a causa de la seva relació familiar amb el concessionari de l'aigua, s'hi oposà. En aquest mateix Ple, en Ramon fou designat president de la Comissió d'Hisenda. Al Ple del mes següent, s'acordà designar a l'Alcalde i a en Ramon Paituví perquè fessin els tràmits necessaris per aconseguir l'establiment al municipi d'una Biblioteca Pública, constituint al mateix temps, un Patronat Pro-Biblioteca amb la implicació de totes les entitats locals. En Ramon informà que s'organitzarien Curssets d'Història de Catalunya i de Gramàtica Catalana. El mes de setembre els dos consellers de la minoria socialista (Paituví i Soler), que havien dimitit a l'anterior Ple per creure que les Comissions eren poc eficients, feren marxa enrere davant de la nova proposta de reestructuració de les Comissions, per part de l'Alcaldia. En Ramon continuaria presidint la d'Hisenda i en Soler es faria càrrec de la de Cementiris.

A conseqüència de la crisi provocada pel tema de l'aigua a l'Ajuntament, el Centre Republicà Català adherit a ERC, comunicà al Ple que el Conseller Jaume Parera, escollit en representació d'aquesta entitat, havia estat expulsat del partit. El seu lloc al Consell Local de 1ª Ensenyança el passà a ocupar en Ramon Paituví. Al Ple del 25 d'octubre, en Ramon, en nom de la minoria socialista, manifesta la seva sorpresa per la notícia apareguda al diari de Madrid, Las Noticias, sobre el nomenament dels diferents membres del Sometent local com a caporals i subcaporals, ja que, segons paraules d'en Ramon, *"són coneguts per les seves tendències monàrquiques i d'acció i que poden representar un perill per l'ordre públic local"*. Aquests eren: Josep Maria Arnaus (metge), Josep Gual (manyà), Francesc Perra-

mon (teixidor) i Josep Garriga (forner). En Ramon demanà la revocació dels seus càrrecs. A final d'any, en Ramon presentà una nova proposta que consistia en fer un cicle de conferències sobre educació general i que serien impartides per en Raimon Torroja.

A primers de gener de l'any 1933, l'Ajuntament aprovà un pressupost de 88.538'42 pessetes per l'any actual i al Ple del dia 10, s'adjudicaren les obres de la Biblioteca a la Cooperativa de Construcció local, que presidia en Josep Margenat. En aquest mateix Ple, en Ramon Paituví proposà la creació d'una Escola de Pàrvuls. S'acordà estudiar-ho, però, malauradament no varen ser a temps de porta-ho a la pràctica. L'arquitecte Enric Catà presentà el projecte per la urbanització general de la població i de reforma de la Plaça Mercat al Ple del 19 de gener. S'acordà posar-lo a exposició pública. A continuació l'Alcalde feu una proposta per tal, de canviar el segell municipal, suprimint tot allò que fés referència al Vell Règim. El 21 i 23 de febrer en Raimon Torroja, per encàrrec d'en Ramon Paituví, va fer dues conferències sobre moral a Arenys de Munt, quan ja havia estat nomenat director de l'Escola Graduada Pràctica de la Normal de la Generalitat.

El mes de maig en Ramon tornà a incidir en mesures de transparència de la política municipal i en la seva apos-

ta per la democratització de l'administració local, proposant que l'Equip de Govern redactés regularment, un extracte dels acords presos i que fossin publicats per coneixement de la població, conjuntament amb els

resultats de la gestió administrativa de l'Ajuntament.

La Comissió de Finances presidida per en Ramon presentà el 7 d'agost, un dictamen en que posà de lleu les avantatges que tindria una nova escola, explicà el resultat de les gestions realitzades a Madrid per l'assessor cultural de l'Ajuntament, en Raimon Torroja en relació a l'escola i exposà el projecte realitzat per l'Enric Catà. Un cop escoltat l'informe de l'Alcalde i llegit el dictamen de la Comissió de Foment, el Ple acordà: *"començar la construcció del Grup Escolar i acudir a la Caixa de Pensions per contractar el crèdit que calgui, posant a disposició de l'entitat de crèdit, com a garantia, els ingressos que l'Ajuntament ha de percebre en concepte de contribució urbana, industrial i de comerç, entre d'altres"*. El préstec fou, finalment de 125.000 pessetes.

D'acord amb el dictamen emès per la Comissió de Foment, el 22 de setembre, s'acordà la construcció de la Biblioteca Municipal a l'edifici de propietat municipal situat al carrer Rambla F. Macià, 59. Ell dos membres de la Comissió de Cultura, en Ramon i l'Esteve Puigduví, presentaren el 6 d'octubre, una proposta, per tal, de crear el càrrec de Bibliotecària, assenyalant per ocupar-lo a l'Antònia Torrent i Martori. Quedà aprovada. També, s'acordà enviar el projecte de la nova Escola a la Superioritat, acompanyat d'una sol·licitud de subvenció econòmica. Al mateix temps, en Ramon informà que havia organitzat una conferència, impartida per en Raimon Torroja, al local El Segle, per tal, de donar a conèixer els propòsits de l'Ajuntament en relació a l'ensenyament, el projecte del nou Grup Escolar i la necessitat de demanar un crèdit de 125.000 pessetes. La Comissió de Governació proposà també, la celebració d'un referèndum per que la població pogués manifestar-se sobre la decisió de fer la nova escola i sobre la sol·licitud del crèdit. Al Ple del 18 d'octubre, en Ramon proposà que el mateix dia que s'inaugurés la Biblioteca es fés un acte públic per animar al poble a participar en el referèndum. S'acordà que seria el proper dia 29. També, explicà l'Alcalde que el projecte del Grup Escolar ja estava entregat al Consell Provincial d'Ensenyament Primari de Barcelona.

El Secretari de la Junta Municipal del Cens Electoral d'Arenys de Munt, Jaume Ferrer i Ripoll, va emetre un certificat l'11 de novembre, on constaven els resultats dels vots emesos en el Referèndum celebrat per donar suport a l'Ajuntament per tal de contractar un préstec amb la Caixa de Pensions, i poder finançar la construcció de les noves Escoles. Els 897 vots emesos entre les quatre seccions electorals foren tots favorables a la proposta de l'Ajuntament. No hi hagué cap vot en contra. Als membres de les meses electorals se'ls convidà a *"café, licor i tabac"*.

Segell que utilitzà la Biblioteca Pública Municipal

Les feines d'explanació dels terrenys del Grup Escolar, la tanca del pati i els fonaments s'adjudicaren el 29 de novembre a l'empresa Cooperativa de Construcció, per un import de 16.800 pessetes. A continuació, l'Alcalde informà de les gestions realitzades per ell i en Ramon Paituví sobre la compra dels terrenys de l'escola de 3.713'27 me-

tres quadrats. Gràcies a l'amistat d'en Ramon amb en Joaquim Borrell s'havien assolit unes condicions força favorables a l'Ajuntament (l'import dels terrenys fou de 20.000 pessetes).

A les noves eleccions municipals el 14 de gener de 1934 la Unió d'Esquerres, aconseguí 946 vots i la Lliga Catalana 716. La població d'Arenys de Munt era de 3.109 persones de dret i 3.264 de fet. L'Equip de Govern quedà format per : Josep Maria Soler (ERC) Alcalde, Ramon Paituví i Rovira (USC) 1er. Tinent d'Alcalde, Bartomeu Soterias i Mateu (ERC) 2º Tinent d'Alcalde, Jaume Maresma i Jaurés (PRF) 3er. Tinent d'Alcalde, Josep Vallalta i Illa (ERC) Conseller, Miquel Canals i Catà (ERC) Conseller, Emili Vila i Ribes (USC) Conseller, Josep Agell i Gasset (ERC) Conseller. Entre els Consellers Suplents n'hi havia un altre de l'USC, l'Antoni Ribas i Soler. Per part de la minoria a l'oposició entraren els següents Consellers de la Lliga : Jaume Majó i Horta (Cap del Grup), Lluçia Alsina i Pagès, Joan Culubret i Dalmau i en Baldomer Missé i Fornaguera.

El Ple designà el 7 de febrer a en Ramon Paituví com a president de la Comissió de Cultura i vice-president de la d'Assumptes Generals. Al mateix temps, era nomenat representant de l'Ajuntament al Consell Local d'Ensenyament Primari i al Patronat per la Biblioteca Pública Municipal. Els mesos següents l'activitat de l'Equip de Govern d'Esquerres i sobretot, d'en Ramon Paituví, fou força important aprovant i endegant iniciatives i propostes dirigides a continuar la democratització del Consistori i a la modernització del poble. Però, malauradament, els fets que varen tenir lloc el mes d'octubre i que relatem a continuació varen aturar el procés encetat per l'Ajuntament del canvi :

Amb ocasió dels Fets d'octubre de 1934 i la proclamació de l'Estat Català (7) pel president Lluís Companys, del qual els membres del Consell Municipal d'Arenys de Munt se n'assabentaren per la ràdio, es produí una manifestació improvisada de vilatans, que una mica esverats pujaren per la Riera. Aleshores, l'Alcalde corregué cap a l'Ajuntament i des de dalt del balcó intentà calmar els ànims i que tothom es comportés com si res no hagués passat. Però, el comandant de l'exèrcit que havia pujat a l'Ajuntament, degut a la insistència de l'oposició, segons paraules d'en J.M. Soler, va acabar per endur-se detinguts alguns membres del Govern Municipal, amb l'alcalde al davant, a la presó de Mataró. Varen sortir molt aviat amb llibertat provisional. Quatre dies més tard, tots els consellers es reuniren en sessió extraordinària convocats pel Cap Militar de la Columna Mòbil del Sector-Est del 8e. Regiment d'Artilleria Lleugera de Mataró, comandant Antonio de Carranza, per tal de restablir la normalitat. Davant de la situació creada per l'actuació dels militars, l'alcalde Soler presentà la dimissió voluntàriament. La resta de consellers d'esquerres es solidaritzaren amb l'alcalde i també dimitiren. D'acord amb les instruccions del comandant Carranza, els consellers de la dreta es constituïren en Comissió Gestora, escollint l'Antoni Majó com a president de la Gestora.

Al cap d'uns dies, les autoritats militars que havien declarat l'Estat de Guerra, com a represàlia, van detenir un grup important de militants dels partits polítics locals i alguns Regidors acusats de sedició i traslladats als vaixells-presó que estaven ancorats al port de Barcelona. Entre aquests hi havia en Ramon Paituví, juntament amb els també regidors, Josep Agell i Gasset (ERC), Bartomeu Soteras i Mateu (ERC), el secretari de l'Ajuntament Jaume Ferrer i Ripoll, el Fiscal Municipal Joan Oller i Rebellí, els militants d'ERC i ex-consellers Francesc Mas i Vila i l'Esteve Puigduví i Rucarols; el militant de les JERC,

Esteve Capella Fernández, el de l'USC Joan Lleonat i Ferran i altres militants d'esquerres com, en Salvador Punsola Arañó i Salvador Roig Rosell, així, com el liberal Juli Molet i Molet. Tots ells foren empresonats al vaixell Argentina. Només un dels detinguts, en Miquel Santanach i Pujol (el Xato), sempre molt actiu en defensa de la democràcia, fou tancat al vaixell Uruguay, al costat del president Lluís Companys.

Es tornà a reunir l'Ajuntament el dia 19 i en aquesta ocasió es convocaren als consellers suplents de les dues llistes, ja que amb els suplents de la llista d'esquerres no n'hi havia prou, però, aquests no hi estigueren conformes, ja que estarien en minoria, tot i que havien guanyat les eleccions. Els consellers d'esquerres davant la negativa de l'alcalde gestor d'acceptar els seus arguments renunciaren a formar part de l'Ajuntament, que quedà format definitivament per consellers de la dreta (Alsina, Culubret, Missé, Umbert, Casas, Torrent i Vergés), presidit per en Jaume Majó i Horta (Lliga). Més tard, també varen presidir aquesta Gestora altres consellers de la dreta, com en Josep Roca (RF) o en Jaume Parera (APC). Només tres militants d'esquerra es varen mantenir fermes als seus llocs a l'Administració Municipal, l'agutzil Josep Martori i l'Esteve Puigduví (ambdós d'ERC), així, com també, el secretari Josep Budí Gili (de l'USC). A finals de desembre, tots els implicats en els fets del 6 d'octubre empresonats als vaixells-presó quedaren en llibertat. Alguns, sense càrrecs i altres pendents de judici.

El 15 de març de 1935, mentre la gestora municipal estava encara sota la presidència d'en Jaume Majó Horta, l'entitat en vies de legalització Amics de la Biblioteca, que estava presidida per en Miquel Calafell, més tard alcalde durant la guerra, va pactar amb el Patronat per la Biblioteca Pública, la cessió en règim de dipòsit, d'un lot de llibres per la Biblioteca Municipal. L'autorització la van signar en Ramon Paituví, com a president del Patronat i en Francesc Sarlat com a secretari. Però, el conflicte va sorgir quan el mes de desembre el mateix president d'Amics de la Biblioteca va enviar un escrit a l'alcalde gestor Jaume Parera Valls reclamant el reton dels llibres cedits en dipòsit. Tot plegat causat per les males relacions entre el govern de dretes de l'Ajuntament i els homes d'esquerres de l'entitat Amics de la Biblioteca. La reclamació, com era de preveure no fou acceptada pels dirigents de la gestora municipal de la Lliga, al·legant tota mena d'excuses.

El 4 d'abril en Ramon Paituví i la resta d'encartats en la causa pel delictes de rebel·lió de l'octubre de l'any anterior, van ser citats a declarar, a les deu del matí, al jutjat

d'instrucció del 8te. Regiment d'Artilleria Lleugera de Mataró. Mentrestant, restaren en llibertat provisional en espera de judici. El Governador Civil designà el 3 de maig, els Consellers que havien de formar el nou Ajuntament. Foren sis del Partit Radical : Joaquim Torrent, Vicenç Umbert, Jaume Terrer, Josep Roca, Josep Sellés i Josep Casas i 5 de la Lliga : Lluçia Alsina, Jaume Majó, Joan Culubret, Baldomer Missé i Jaume Missé.

A primers d'agost un dels acusats, l'Esteve Capella de les JERC, el tornaren a agafar al ser enxampat a les Rambles de Barcelona juntament amb en Francisco Ruzafa Maria i en Martí Buch Mas (8), mentre repartien propaganda clandestina. En Capella va ser l'únic dels 3 que va ingressar a la presó, ja que estava en llibertat provisional (9). Un altre militant socialista de l'USC, en Pedro Ortega Fernández, també havia estat detingut el mes de març del mateix any, per repartir propaganda clandestina a la ciutat de Mataró, però, va ser deixat en llibertat el mateix dia per no tenir antecedents (10).

El Consell de guerra contra els que definitivament varen seure al banc dels acusats va tenir lloc el 14 de setembre. Actuà de fiscal el comandant Enrique de Querol i com a defensor l'advocat Luis Verdegain. L'acusat Esteve Capella (11), fou traslladat amb un cotxe de la policia des de la presó de Barcelona. Després d'un judici amb una manca total de garanties jurídiques, tres del denunciats foren absolts i als altres quatre els imposaren les següents penes de presó :

J.Maria Soler i Perez	2 anys
Ramon Paituví i Rovira	1 any
Joan Lleonart i Ferran	6 mesos i 1 dia
Esteve Capella i Fernandez	6 mesos i 1 dia
Salvador Roig i Rossell	Absolt
Joan Oller i Rabellí	Absolt

L'altre encausat, Salvador Punsola i Arañó no pogué ser jutjat aquell dia per malaltia, però, més tard fou absolt per sobreseïment de la causa(12). Els qui foren condemnats ingressaren, en primer lloc a la Model de Barcelona, passant molt aviat a la presó provincial de Mataró, a sol·licitud dels mateixos presoners. En Baldomer Missé i Fornaguera renuncià al càrrec de Conseller el dia 2 de desembre, per raons de salut i fou substituït per en Pere Umbert i Pasqual.

El 19 de desembre i sense l'assistència d'en Ramon que encara estava a la presó, es constituí oficialment a l'Ajuntament el Patronat de la Biblioteca Publica Municipal. En formaren part els representants de les prin-

cipals entitats locals i una sèrie de persones importants de la població. Acordaren, entre d'altres coses, trobar-se de nou la tercera setmana de gener de 1936, per tal d'aprovar el reglament del Patronat i elegir-ne la junta.

El 16 de febrer de l'any 1936 van tenir lloc unes noves eleccions a Corts guanyades pel Front Popular a l'Estat espanyol i pel Front d'Esquerres a Catalunya. El 17 de febrer es restablí l'ajuntament que legalment havia guanyat les eleccions del 14 de gener de 1934, amb l'excepció dels dos que encara no havien estat alliberats, en Josep Maria Soler i en Ramon Paituví. Provisionalment en Bartomeu Soteras, 2º Tinent d'Alcalde, actuà com Alcalde accidental. El dia 22 de febrer deixaren en llibertat els dos responsables municipals que encara restaven a la presó, l'alcalde Soler i al primer tinent d'alcalde Paituví. Al local d'ERC se'ls hi feu un emocionat homenatge i el diputat electe Jaume Comas i Jo s'adreçà als assistents per agrair el suport del poble als alliberats. El 24 de febrer en Josep Maria Soler i en Ramon Paituví es reintegraren al seu lloc de l'ajuntament, que quedà format pels vuit consellers de la majoria d'esquerres, Josep Maria Soler (ERC), Ramon Paituví (USC), Bartomeu Soteras (ERC), Jaume Maresma (ERC), Josep Vallata (ERC), Miquel Canals (ERC), Josep Agell (ERC) i Emili Ribas(USC). Els membres de la minoria de dretes no es presentaren a la presa de possessió. En aquest Ple, també es varen reintegrar al seu lloc, el jutge municipal Joan Torrent, el secretari del jutjat Martí Torrent i l'agutzil Esteve Puigduví. El 26 de febrer era nomenat en Francisco Requena com a nou Secretari Municipal, càrrec que ostentà fins el 2 d'agost del mateix any, en que passà al Secretariat del Comitè de Milícies Antifeixistes de la Generalitat.

El Pla d'Obres i Serveis de la Generalitat, publicat al B.O.G. de 24/12/1935 incloïa la carretera d'Arenys de Munt a Canyamars (de 11,600 Kms.). El 2º Tinent d'Alcalde Bartomeu Soteras proposà que es demanés a la Generalitat la seva construcció immediata. L'obra estava pressupostada en 47.183,50 pessetes i al Ple del dia 27 de maig s'acordà cedir els 1587 metres construïts fins a Sobirans, a la Generalitat. En Ramon, en aquest mateix Ple, proposà que es municipalitzés el Servei de Pompees Fúnebres. Passà a estudi de la Comissió corresponent. Al següent Ple, en Ramon tornà a proposar una altre municipalització, el Servei d'Aigües Potables, cosa que s'aprovà.

El 18 de març els consellers de la minoria de dretes presentaren la dimissió al·legant que no es podien dedicar "*com es degut*" al càrrec: Lluçia Alsina, Joan Cu-

lúbret (que més tard, seria assassinat al principi de la guerra), Pere Umbert i Jaume Majó Horta. Al següent Ple es convocaren als suplents de la llista, Agustí Casas, Joaquim Torrent, Martí Vergés, Josep Gual, Josep Garriga, Joaquim Soler i Gaspar Artigues però, no es presenten, quedant, per tant, exclosos de l'Ajuntament.

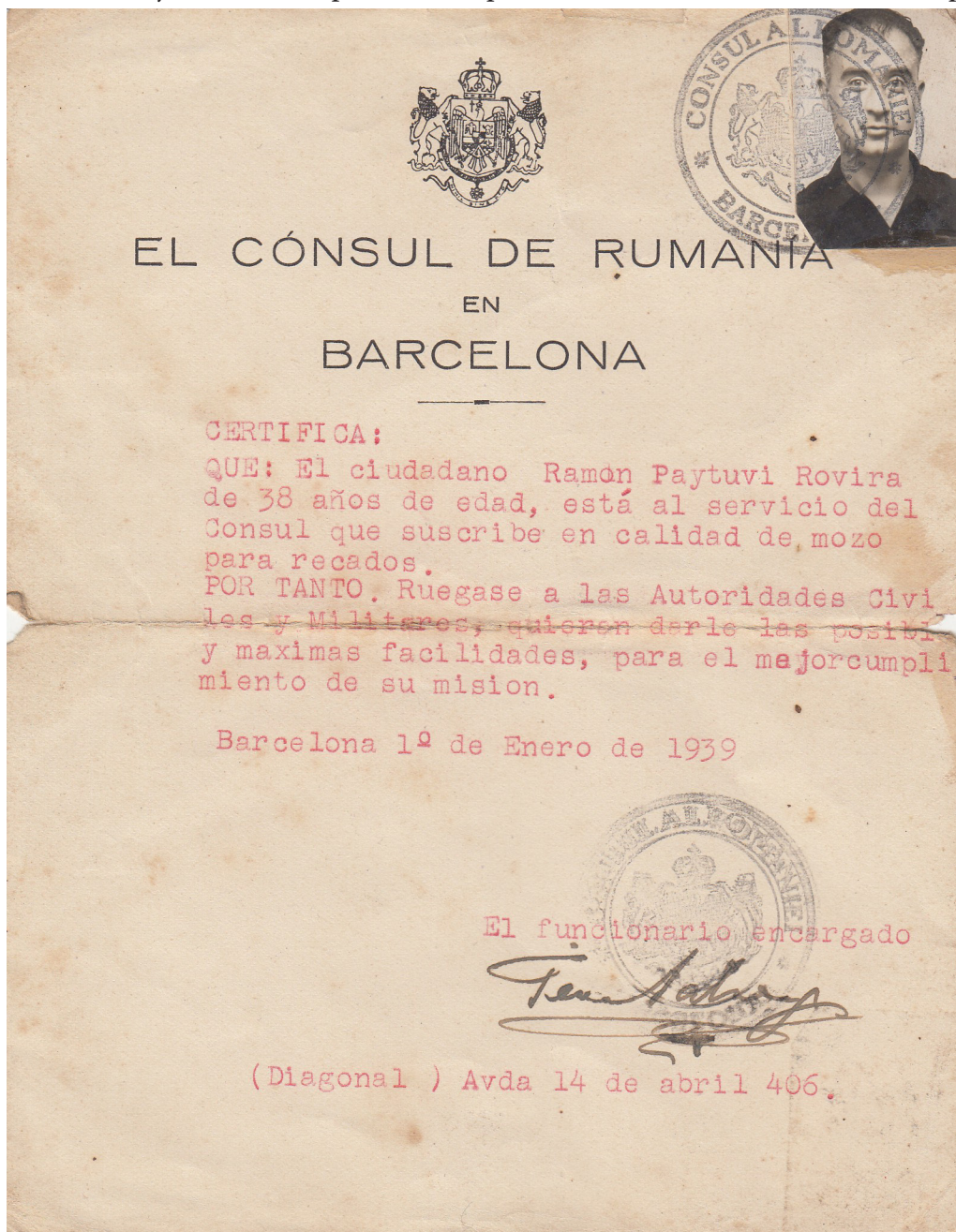
En Ramon tornà a proposar el 22 d'abril que la Biblioteca es traspassés a la Generalitat i així, poder exigir un nou edifici. L'ajuntament hi posaria el solar. S'acordà dur a terme les gestions pertinents, tot i que malauradament mai es va aconseguir aquesta nova biblioteca. En el mateix Ple, en Ramon defensà la concessió d'un ajut econòmic al congrés del Socors Roig Internacional, amb agraïment al suport que aquesta entitat va donar als empresonats d'Arenys de Munt pels fets del 6 d'octubre.

El 27 de maig, com que els Consellers de la minoria de dretes no havien pres possessió dels seus càrrecs, es completà l'ajuntament amb 4 candidats de la llista d'esquerres : Antoni March i Mora (ERC), Jaume Colomer i Mas (ERC), Antoni Ribes i Soler (USC) i Narcís Colomer i Galceran (ERC). En Ramon proposa al Ple del 10 d'abril concedir en propietat la plaça d'agutzil a l'Esteve Puigduví i Rucarols amb un sou de 3.100 pessetes anuals. Quedà acordat.

4. Aixecament feixista del 18 de juliol, inici de la guerra civil i pas a una nova dictadura.

Quan el 18 de juliol l'ajuntament dirigit pel tàndem Josep Maria Soler i Ramon Paituví, es va assabentar per la ràdio de l'aixecament feixista del general Franco, i després d'un intent fallit per part de l'alcalde Soler

d'anar a Barcelona a parlar amb la Generalitat, a causa de la situació militar a Mataró, en Ramon Paituví, en Josep Maria Soler i en Quimet Valls (13) varen decidir no quedar-se al poble. Tement les possibles conseqüències, ja que pels fets d'octubre havien estat empresonats i a punt d'ésser afusellats, varen marxar cap

a França a un petit poble a prop de la frontera, Al veure com anaven les coses, però, varen tornar al cap de poc.

En Ramon no tornà a Arenys de Munt. Anà directament cap a Barcelona i allà s'estigué una bona temporada fent diverses feines, fins que arribà un moment que estava decidit a presentar-se a les autoritats republicanes. Però aleshores, trobà a Barcelona un conegut d'Arenys de Mar, un tal Fàbregas que feia de Cònsol de Romania i li va proposar entrar a treballar a l'ambaixada, que estava al costat de La Monumental, fent feines de mosso. Li va-

ren proporcionar un document que l'acreditava com a treballador de l'ambaixada i així va gaudir fins a la fi de la guerra d'immunitat diplomàtica.

Quan l'exèrcit feixista entrà a Arenys de Munt, en Ramon no gosa tornar pensant en les possibles represàlies dels guanyadors. Però, com que la seva dona, la Nati, havia estat treballant de minyona durant molts anys a Can Buch (carrer Sant Martí), i com que els Buch eren una família "*d'ordre, religiosa i de dretes de tota la vida*", (14) i que tenien amistat amb en Corbera (Cap Local de la Falange) li varen garantir que podia tornar al poble sense problemes. Un cop a Arenys de Munt i amb el règim franquista dominant les institucions municipals, en Ramon Paituví, es mantingué políticament neutral, sense fer demostracions contràries al Règim, però, sense afiliar-se a la Falange amb falsa devoció, com si havien fet altres que abans de la guerra eren militants de partits d'esquerra. Es dedicà al seu negoci i a la caça, mantenint bones relacions amb tothom.

pels polítics actuals, que hem tingut la sort de gaudir de més mitjans econòmics i més llibertat a partir de 1979 i malgrat tot, sembla sovint que ens falta una mica d'empenta i més idees. Posem l'exemple d'en Ramon Paituví quan va voler donar un cop de timó per aconseguir la separació efectiva entre l'administració i l'església, que avui dia encara està per fer.

5. Alguns apunts sobre l'evolució de La Unió Socialista de Catalunya local després de la dictadura (1930), dins del context nacional del partit.

Després de la Dictadura de Primo de Rivera, a principi dels anys 30, els socialistes d'Arenys de Munt es comencaren a organitzar al voltant de diverses entitats de signe socialista, com fou el cas, del Cercle Republicano Federal, amb seu a la Rambla Jalpí, 70 i amb una junta formada per, en Lluç Colomer i Torras com a president i l'Antoni Soler i Fornaguera com a Vice President. La resta de la junta estava composta per Joaquim Colomer i March, Jaume Colomer Torras, Emili Vila Ribas, Vicenç Ruaix i Prat, Joan Bellsollé i Badia. (15). Altres com en Ramon Paituví, en Joan Lleonart o en Joaquim Grassot, eren ja membres de la USC, tot i que encara, l'organització no estava constituïda com a partit polític. El 10 de juliol de 1930, les 4 seccions locals de l'USC constituïdes a Catalunya (Barcelona, Badalona, Molins de Rei i Calella) decidiren organitzar-se i nomenar un Comitè Executiu. En formaven part tres membres en representació de Barcelona (Joan Capdevila, Joan Comorera i Joan Coloma), un per Calella (Enric Torres) i un per Badalona (Felip Burjau). Molins de Rei no hi pogué enviar cap representant. En Joan Capdevila de Barcelona fou designat Secretari General(16).

A principi de l'any 1932 la secció local de l'USC d'Arenys de Munt ja estava plenament estructurada com agrupació política, amb una junta escollida pels militants, que en aquells moments ja eren més de 20. D'aquests, n'hem pogut identificar els següents (16): Antoni Roquet i Guell, Esteve Mora i Cantallops, Ramon Paituví i Rovira, Joan Grassot i Grivé, Joan Soler i Pelegrí, Antoni Salvà i Casals, Martí Bosch i Fornaguera, Antoni Ribas i Soler, Josep Colomer i Martori, Antoni March i Mora, Antoni Soler i Fornaguera, Emili Vila i Ribas, Joan Lleonart i Ferran, Josep Torras i Colomer, Isidre Pascual i Torrent, Llorenç Vila i Clara, Antoni Solà i Asensio, Jaume Colomer i Torras. Alguns d'aquests militants socialistes els hem trobat, més endavant a l'any 1935, in-

Fent un pou l'any 1947

Han passat molts anys d'aquell ajuntament republicà dels anys 30 que intentà establir mecanismes per fer una societat més justa i més solidària, al mateix temps que iniciaven amb molta empenta la modernització de l'administració i dels serveis públics. En Ramon Paituví amb força sintonia amb l'ideari dels socialistes i de l'esquerra en general demostrà amb els seus fets que estimava Arenys de Munt i volia el millor pels seus ciutadans i ciutadanes. Ell i tots els companys de consistori, tingueren que lluitar contra el poder del caciquisme local i la manca de diners per tirar endavant els seus projectes, i per postres, foren jutjats, empresonats i patiren exili. Altres, a més, durant la repressió feixista foren afusellats. L'actuació d'en Ramon Paituví i els seus companys de consistori ha de ser un exemple

tegrats al Centre Republicà Català d'ERC. És el cas de l'Antoni March, l'Antoni Ribas o en Jaume Colomer. La resta varen continuar a l'USC. Més tard, tots passarien a integrar-se al nou partit comunista PSUC, partit que fou presidit en primera instància pel jove militant ugetista Joan Soler i Pelegrí(18).

El mes d'abril de 1932 es celebrà el 1er. Congrés de la USC de Catalunya al carrer Alt de Sant Pere, 29, de Barcelona. Hi assistiren 116 delegats de tot Catalunya. L'agrupació local d'Arenys de Munt n'hi envià dos, ja que tenia més de 20 militants, en Ramon Paituví i l'Emili Vila (Emili Vila, també, fou designat per la secció local de la USC per representar al partit a la Comissió Pro-Biblioteca d'Arenys de Munt). El Congrés decidí que la USC es constituïa com a partit polític acordant, entre d'altres coses, la prohibició pels diputats del partit a alternar el càrrec amb el de regidor. També, s'acordà encarregar a Joan Comorera les tasques de Secretari General (19). Al Congrés hi estigueren representades un total de 59 agrupacions locals.

El primer de maig de 1932, la USC local, convidà en Jaume Compte -polític maresmenc i ideòleg d'Estat Català, mort el 6 d'octubre de 1934 defensant les llibertats de Catalunya – a fer una conferència a Arenys de Munt, essent un dels temes a tractar el de la fusió amb la Federació Catalana del PSOE. També, el mateix dia a la tarda, es feu un altre xarrada al local de la USC amb el oradors Josep Duran i Guardia (Diputat al Parlament), Xavier Xaparro i Joan Fronjosa.

El 29 de maig es celebra un Assemblea comarcal de la USC a Mataró, per constituir la Federació Comarcal del partit. Arenys de Munt hi participà amb dos delegats, en Ramon Paituví i l'Antoni Ribas (Arenys de Mar no hi va participar, ja que encara no havia constituït la seva agrupació local). La Junta de la Federació Comarcal quedà encapçalada per en Joan Compte, com a Secretari General i en Ramon Subirachs com a Secretari d'Actes, ambdós de Mataró. Els dies 14, 15 i 16 d'abril de 1933 es celebrà el II Congrés de la USC a Barcelona i la secció local d'Arenys de Munt hi envià els dos representants que li corresponien. En aquesta ocasió els companys del partit designats foren, l'Antoni Solà i en Jaume Colomer Torras. Un dels principals acords presos en aquest congrés fou el d'iniciar la unificació de les forces socialistes i en particular, amb la Federació Catalana del PSOE. La Assemblea de la Federació Catalana de PSOE s'havia celebrat el mes de març i la de la USC a primers del mes d'abril. L'Agrupació d'Arenys de Mar tampoc hi va enviar cap delegat, ja que encara no està constituï-

da. En total hi assistiren delegacions de 59 poblacions catalanes representant a 3.000 militants. Les agrupacions d'Arenys de Munt i Canet de Mar en tenien 23 i Calella 70. Les més importants en nombre de militants eren: Barcelona 870, Badalona 120, Molins de Rei, Santa Maria de Corcó i Figueres amb 120 (20).

El dia primer de maig de 1933, l'agrupació local programà una sèrie de conferències sobre la Festa del Treball, en que intervingueren els companys Saleta, Llorenç, Roure i Torrent. El 15 i 16 de juliol es feu un congrés extraordinari entre la USC i la Federació catalana del PSOE. El tema a tractar fou sobre la fusió d'ambdós partits. El representant d'Arenys de Munt era en Ramon Paituví i el congrés es portà a terme al carrer Nou de Sant Francesc, n.7, de Barcelona. Arenys de Mar tampoc hi aportà representació. S'acordà per unanimitat la fusió dels dos partits socialistes catalans i fou elegida una nova executiva, en la qual continuà en Joan Comorera de president i el representant del PSOE, M. Martínez Cuenca passà a ocupar la vicepresidència. El nou partit continuà mantenint el nom d'Unió Socialista de Catalunya (USC).

En Rafel Campalans, un dels fundadors del partit morí el 9 de setembre. El 3 de novembre, amb motiu de la unificació dels dos partits se celebrà una assemblea a la Federació Comarcal del Maresme i fou nomenada una nova executiva. Tenim constància de la participació d'Arenys de Munt, però, no dels noms dels delegats. L'Antoni Soler i Fornaguera participà, com a delegat de la USC d'Arenys de Munt, a l'assemblea del Sindicato Agrícola del Litoral que se celebrà a Mataró el 12 de novembre.

Prenent el sol a la Plaça de l'Església

La USC celebrà el seu 3er. Congrés a Barcelona els dies 19 i 20 de maig de 1934. No sabem els noms dels

delegats d'Arenys de Munt. El 29 de juliol, es celebra a Arenys de Munt l'acte d'hissar la nova bandera al balcó del local social del partit socialista a la Rambla Francesc Macià. L'orquestra-cobla Guimerà animà l'acte acabant amb la interpretació de La Internacional i amb una escollida vetllada de sardanes. A continuació es celebrà un vermut popular a Sobirans precedit per un dinar de companyonia. El company Martí Bosch i Fornaguera era el responsable de les inscripcions. Després de dinar hi hagueren diversos parlaments de membres de la USC. Tancà l'acte en Joan Comorera.

Es celebrà el 3re. Congrés Comarcal del Maresme de la USC el dia 25 de maig de 1935. Es canviaren els dirigents comarcals que passaren a ser: L'Artur Puigverd, com a President i en Carles Calls com a Secretari. La Junta Local, el setembre de 1935, estigué formada per en Joan Grassot i Grivé, com a President i en Joaquim Niolet Mazarico com a Secretari. A partir de l'abril de l'any 1936, passà a ser Secretari de la Junta local en Jaume Bosch i Fornaguera, continuant com a President en Joan Grassot i Grivé.

Es celebrà el 4º Congrés General Ordinari a Barcelona, els dies 12,13 i 14 de maig, convocat per el Secretari general Manuel Serra i Moret. L'agrupació local hi envià en aquesta ocasió també, dos delegats, el president Joan Grassot i en Josep Budí i Gili (ex-secretari municipal). Hi assistiren delegacions de 53 pobles en representació de 2.800 afiliats (21).

El mes de maig hi hagué petits canvis a la Junta Local. El Secretari general continuà sent en Joan Grassot Grivé, però en Jaume Bosch i Fornaguera passà a ocupar el càrrec de Tresorer i el seu germà Martí el de Dipositari. A primers de maig de 1936 es creà la secció local de les Joventuts Socialistes de la USC. La Junta quedà formada per: secretari General, Josep Roig Ordeig; Comptador, Josep Torras Colomer i Dipositari, Antoni Roig i Ordeig. El local social quedà ubicat al carrer Galan i Garcia Hernández (Sant Martí), 17.

Mentre en Comorera encara estava a la presó del Puerto de Santa Maria, el juliol d'aquest any pocs dies abans de l'aixecament feixista, es constituí el PSUC amb la fusió dels partits comunistes i socialistes i amb un paper decisiu de la USC que hi aportà un important cabal organitzatiu i polític, tenint en compte que al seu últim congrés ja havia adoptat el programa de la Internacional Comunista (22). També, a Arenys de Munt, es constituí la nova organització del PSUC amb la fusió dels partits socialistes i comunistes, que que

dà integrat, gairebé, per antics membres de la USC. En Ramon Paituví, ja no tingué l'oportunitat de participar-hi a causa dels fets del 18 de juliol i del seu exili voluntari, primer a França i posteriorment a Barcelona. Els homes forts del nou partit d'aquells moments, foren, entre d'altres: en Joan Soler, en Josep Roig, l'Antoni Roig, en Martí Bosch, en Joan Molina, en Josep Solà, en Joan Lleonart o en Joan Grassot, sobre els quals va recaure la responsabilitat de continuar aplicant el programa de canvi social del seu partit durant la revolta feixista, però que no arribà a fer-se realitat.

Elies Surroca i Campàs

- (1) A.H.M.A.Munt (Arxiu Municipal Històric d'Arenys de Munt). Correspondència de guerra i informació oral Nuri Paituví.
- (2). A.H.M.A.Munt Correspondència 1940.
- (3). Converses amb Josep M. Soler. Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt. Arenys de Munt, 1991
- (4). La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936). J.Lluís Martin
- (5). Converses amb Josep M. Soler. Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt. Arenys de Munt, 1991
- (6). A.H.M.A.Munt. Llibres d'actes de l'Ajuntament (1931 - 1936).
- (7). Tota la informació sobre els fets d'octubre de 1934 està extreta de les actes del Plens posteriors als fets. De la Revista Justícia Social de la Unió Socialista de Catalunya d'octubre i novembre de 1934. A.H.M.A.Munt. Correspondència d'Alcaldia de l'any 1934, i de la Tesis Doctoral UPF/2012 del Dr. Josep Fontana sobre els fets d'octubre de 1934.
- (8). La Humanitat (8/1935). Portaveu d'ERC
- (9). La Humanitat (9/1935). L'Esteve Capella va marxar a la guerra voluntari amb la columna del PSUC Jaime Graells aconseguint el grau de tinent de milícies. Va marxar a França després de la guerra on es va casar i no tornà mai més. Morí als 88 anys.
- (10). Justícia Social. Òrgan informatiu de la USC(4/1935)
- (11). La Humanitat (10/1935).
- (12). Tesis Doctoral .Dr. Josep Fontana.
- (13)). Converses amb Josep M. Soler. Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt. Arenys de Munt, 1991
- (14). Informació oral de la filla d'en Ramon, Nuri Paituví.
- (15) A.H.M.A.Munt. Correspondència d'Alcaldia, any 1932.
- (16). Justícia Social (3/1931).
- (17) i (18) A.H.M.A.Munt. Correspondència d'Alcaldia 1932.
- (19) Justícia Social (maig de 1932).
- (20). "Justícia Social" (5/1933)
- (21). "Justícia Social (4/2936)
- (22). En la referència a aquest congrés que publica Justícia Social hi ha un error al fer constar la presència de la delegació d'Arenys de Mar, quan havia de dir "Arenys de Munt", ja que al poble veí encara no havien constituït l'Agrupació local.

El mes d'abril de 1937, el consell municipal aprovà l'emissió de paper moneda de circulació local de dues pessetes, d'una pesseta i de cinquanta cèntims

El carrer de la Rasa a l'any 1931

Portalada i finestral de Ca l'Escorial

COL·LECTIU PEL
MUSEU ARXIU
D'ARENYS DE MUNT